CRACO-
VIAE IOAN.
SANDECIVS
EXCVDEBAT.
MENSE AV-
GVSTO AN.
M.D.XXX.

IVNII IVVE-NALIS AQVINATIS

SATYRAE DECEM ET SEX,
AD IMITATIONEM ALDI-
NI EXEMPLARIS
EMENDATAE.

PRAETEREA NON MVLTO PRIDEM CV-
*rionis ſcholijs margini appoſitis, nunc uero
ſatyræ cuilibet ſubnexis, illuſtratæ. Quæ
uice breuis cōmētarij eſſe poſſunt.*

HEXASTICHON AD STVDIOSVM
LECTOREM.

Vt confert, uicijs purgatum carmen habere,
Cum doctis ſcholijs ſic iuuat usq; legi.
Quo magis hunc moneo librū nunc eſſe legendū
Quod careat mendis, & niteat ſcholijs
Eſt tibi præterea tanto hic magis autor amandus,
Quanto plus alijs anteferendus erit.

M. Benedictus faciebat.



pater noster
qui

trur

agnali Sosober

dufk

dubort est qualitas et comon

quia fami se iacobus

SPONGIA ERASMI AD- *uerſus aſpergines Hutteni.*

ERASMVS ROT. ERVDITISSIMO VLRICHO ZVVINGLIO *apud inclytam* Heluetiorum *ciuitatem* Thurregium *concionatori* S. D.

QVoniam isthuc primum hinc allatũ est uenenum, Zuuingli doctissime, uisum est conuenire, ut eódem primum iret antidotus, non quod metuam ne apud te aut ullos cordatos uiros læderet existimationem meam Huttenica criminatio, sed ut his quoq; mederer, qui uel mihi parum sunt æqui: uel naturæ uitio, libentius ea credunt quæ lædunt famam hominis, quàm quæ cõmendant. Quis enim uir bonus aut cordatus, non detestetur hoc exemplũ, quod Huttenus, nec uerbo, nec facto unq̃ læsus à me, sed sic toties etiam æditis uoluminibus à me prædicatus, ut nemo neq; benignius aut cãdidius, neq; crebrius, toties meis literis apud Primates uiros commendatus, subito uelut ex insidijs talem libellum emisit in amicum, etiam tum candidissime atq; amantissime de ipso prædicantem, quum ista scriberet, nihil omnium minus suspicantẽ, quàm ut ab Hutteno nasceretur aliquid tragœdiæ. Quid excogitari potuit alienius ab omni humanitate fideq́; Germanica: quid optatius aut gratius bonarum literarum hostibus: quid ipsis bonis literis incõmodius: quid Euangelico negocio perniciosius, aut si libet etiam Lutherano, cui se iactat fa=

uere? Bellum indixerat Romanensibus, & amicū syncerissime amantem, nulla expostulatione præmissa, tam amarulento libello inexpectantē aggreditur, ut in nullum hostem adhuc scripserit uirulentius. Et interim auxit, ut audio, libellum, quasi parum ibi fuisset ueneni, nec uidetur unquam facturus finem, posteaq̄ semel bellum indixit, & Musis & Gratijs. Equidem nō inuideo illi Heluetiorum humanitatem, qui cōcedunt latebras, quo tutus sit interim ab his qui uenantur illum ad supplicium. Sed tamen curandū est, ne sic abutatur Heluetiorum humanitate, ut apud eos tuto latitans, tales libellos eiaculetur in capita quorumlibet de studijs publicis benemerentiū, interim nec Pontifici parcens, nec Cæsari, nec Germaniæ principibus, ac ne Heluetiæ quidem gentis integerrimis uiris, quorum de numero est Lodouicus Berus. Hæc quoniam scribit apud Heluetios latitans, metuendum est, ne quid hinc olim inuidiæ aut incommodi perueniat ad hanc gentem, quam optamus publica tranquillitate, cunctisq; bonis esse florentissimam. Nihil autem facilius q̄ serere dissidia, quum difficillimum sit mederi malo semel nato. Bene uale.

PVRGATIO ERASMI ROTERO-DAMI, AD EXPOSTVLATIO-nem Vlrici Hutteni.

NVnc uicissim audi, si uacat, rhetorem Laconicum Asiano respõdentem, non breuiter modo, uerum etiam ciuiliter: tantum enim spongia detersurus sum, quæ ille in me aspersit, nihil autem criminum aut cõuitiorum in aduersarium regeram. Dabitur hoc uel amicitiæ pristinæ, uel meæ perpetuæ consuetudini. Scio non fert contemptum Hutteni generosus animus. Proinde quum multos lacessierit antehac acidis libellis, nec ullus illũ hactenus responso dignatus sit, & hoc honoris feret à uetere amico. Precor autem optime lector, ut hic te mihi præbeas attentum. Neque enim te cupio testem modo huius cõflictationis, uerum etiam cognitorem ac iudicem. Huius tragœdiæ prohœmium hinc extitit, quod Huttenus quum Basileam aduenisset, non est admissus ad nostrum colloquium. Ac dictu mirum, quàm atroces hinc conetur excitare tumultus. Sed hos fumos omneis discutiet ueritatis simplex ac dilucida narratio. Verbum nõ affingetur. Res enim sic habet: Henricus Epphendorpius, qui quoties in hoc argumento mihi nominabitur, honoris causa nominabitur, primus obnunciauit Huttenum esse Basileæ. Hoc statim exhilaratus nuncio, percontari cœpi, quid ualeret, ecquid tuta omnia, num faueret magistra-

tus,aliaq́; consimilia, quemadmodum solemus de his, quibus ex animo bene uolumus. Certe id tēporis Hutteno ex animo bene cupiebam,ut si quis alius. Ad cætera gratulatus,de sola ualetudine dolebā, quam aiebat uehementer afflictam. Tandem rogabam Epphendorpium,placidis uerbis persuaderet Hutteno, ut si nihil esset nisi uulgaris cōsalutatio,temperaret à cōgressu, quod ea res nihil esset illi cōmoditatis allatura,me grauatura esset inuidia,iam plus satis grauatū. Cæterū à pristino meo in illum affectu nihil decessisse. Quod si qua in re officiū meū desideraret, id fore promptissimum. Hoc se renunciaturum recepit Epphendorpius, nec dubito,quin qua est ciuilitate præditus, cōmodius etiam retulerit,quàm ego mandarim. Certe profitetur se quanta potuit ciuilitate meam orationem pertulisse. Vbi me reuisit post unum atq; alterū diem, rogo num boni consuluisset Huttenus meam colloquij deprecationem. Imò,inquit,suauiter arrisit,& in bonam partem interpretatus est. Rursum testificatus animum erga illum meum,officium defero,si quid à me præstari uellet Huttenus. Post dies aliquammultos,rogaui familiarius Epphēdorpium,diceret ingenue,num Huttenus uideretur eodem animo accipere deprecationē meam, quo ego facerē,& num quam animi offensi significationem daret. Negauit ille se quicquam tale in Hutteno deprehēdere. Sed abiturus adiecit: Fortassis,inquit, cuperet tecum colloqui. Roganti, num istud dixisset

Huttenus,

Huttenus, negauit, sed est fortassis, inqt, quod cuperet tecum colloqui. Tum ego: Quanquam, inq̄, cupiebam inuidiam defugere, tamen ea res nō tanti est apud me, quin facile contempturus sim, si quid habet seriæ rei, quod mecum agat: aut si alioqui hæc res illi cordi est, si quo modo ferre possem hypocausta, ipse cōuenirem hominem. Ille fortassis ut est affectus, nō potest abesse ab hypocaustis. Quod si potest ferre frigus huius aulæ, libens cum illo cōfabulabor usq; ad satietatē, & curabimus ut sit luculētus focus. Ad hoc respōdit Epphēdorpius Huttenū corpore misere affecto semper uersari in hypocaustis. Interea discedit Huttenus Milthusiū. Narrat Epphēdorpius, q̄ feliciter elapsus esset è periculis. Ea res mihi uoluptatē attulit. Testis enim esse potest Epphēdorpius me id temporis etiam animo sollicito fuisse, ne quid accideret Hutteno secus q̄ uellemus. Itaq; quum eò rediturus esset Epphendorpius, onerauimus eum mandatis, admoneret Huttenum, ne securitate sua ueniret in aliquod periculum, non enim deesse, qui uenarentur illum, haberet suspecta omnia. Aediderat libellum quendam in medicum huius urbis, planè ridiculum. Mirabar apud Epphēdorpium, unde illi in morbo, in tanta rerum angustia, tantum ocij, ut luderet talibus libellis. Respondit illum talibus iocis auocare animum suū. Mallem, inquam, illum hac ætate sibi deligeret aliquod argumentum in quo neruos omnes ingenij expediat, & per quod honesti nominis memoriam

transſmittat ad poſteros. Reſpondit Ephendorpius, illũ totum in hoc eſſe, ut ſtilum abſolueret. Hæc dum ego ſimplex & candidus amicus ſollicite uerſo pro meo Hutteno, redit ab illo Epphẽdorpius, annũcians Huttenum uehemẽter in me ſtomachari, & neſcio quid atrocis libelli aduerſum me habere in manibus. Ea res ut obtigit præter meritũ & expectationem, nouitate ipſa perculit animum meum. Roganti quid eſſet cauſæ, reſpõdit Epphendorpius, hoc urere illius animũ, quod non eſſet admiſſus ad colloquium. Atqui, inquam, aiebas illum hoc boni conſulere: uerum, inquit, ſed poſteaq̃ abijt, mire cœpit offendi, nec uidetur poſſe placari. Iam is rumor latius etiam ſpargebatur, adeo ut Beatus quoq; Rhenanus ſollicitus adiret me. Is me permittente accerſit & Epph. Cõſultatur de remedio. Reſpondi me non poſſe præſtare, quid huic aut illi ſubito ueniat in mentem, Mihi ſatis eſſe, quod animum præſtem, cui nemo merito poſſet iraſci. Nam quod ad colloquium attinet, tu ſcis, inquam, Epphendorpi, quàm nullam habeat in me ſtomachandi cauſam. Viſum eſt illis, ut Huttenus anteq̃ prodiret liber aliqua placaretur epiſtola. Reſpondi mihi uideri optimũ diſſimulare. Nam eiuſmodi ingenia tum maxime ferocire, ſi quis conetur placare. Quum illi conſentirent à me diſſentientes, ſcripſi Hutteno, meum animũ nullius mali ſibi conſcium eſſe, ſi quid falſò delatũ eſſet, aut alioqui ſuſpicaretur, expoſtularet priuatim per epiſtolam, me non dubitare,
quin illi

quin illi per omnia ſatisfacturus eſſem. Conſideraret interim an hoc quod moliretur, cõduceret publicis ſtudijs, negocio Euangelico, ac rebus etiam ipſius, ut tum habebãt. Nõ me mea fefellit opinio. Retulit Epphẽdorpius epiſtolã atrociſſimam. Iam enim exiſtimabat me hominem meticuloſum, formidine tremere. Proponit aliquot capita criminum, quod Capitonem Capnioni in literis Hebraicis prætulerim: quod ipſum Huttenum in epiſtola ad Hochſtratum perſtrinxerim: quod Capnioni perfidiæ labem aſperſerim: quod Theologis Louanienſibus & alijs nonnullis ſim blanditus. Denique quod ſubito deſciuerim ab Euangelico negocio, & ad huius ſubuerſionem totum animum intenderim. Et interim promittit ſe libellum intra triduũ per famulum miſſurum. Atqui huius exemplar, iam hic per multorum manus uerſatum, miſſum erat Thurregiũ, & populus mihi narrabat, quid Huttenus in me ſcripſiſſet: Reſpondeo per literas ad capita, quæ primis literis propoſuerat, multa monens, quæ nõ minus in rem ipſius erant, quàm meam: Reſpondet paulo mitius, iam extincto Franciſco Sichino, & hanc fert conditionem, librum iam eſſe miſſum typographo, ut obticeſcerẽ, ita pacem atq; etiam amicitiam fore inter nos, ſi uellem ut antea. Tandem redditus eſt libellus, nec obſignatus, nec obligatus. Eum premere, quum iam nec ipſi Hutteno eſſet in manu, tamen erant qui ſerio agerent, ut miſſa etiam pecunia, ſi ſuperis placet, impetraretur ab Hut-

teno ne prodiret. Ego constantissime respondi: Optimum fuisse, librum eiusmodi nunquam scribi, cæterum postea quàm iam sparsus esset, & exisset autoris manus, nihil esse melius, quàm euulgari quamprimum typis. Et id me curaturum meo sumptu pollicitus sum, si uolente fieret Hutteno. Interea cõmigrat Thurregium Huttenus. Inde scribit ut hoc factum in Aten Homericam reijciamus, post hæc omnia prudentius acturum sese. Præterea nihil actum est inter nos. Hæc omnia sic habere, nemo potest esse testis magis idoneus, q̃ Epphēdorpius, qui ex tot meis liberis, ac familiaribus colloquijs, satis animaduertit, me purũ amici animi affectũ tum obtinuisse erga Huttenũ, & à nullo minus suspicatum hostilia exoritura, q̃ ab illo. Vbi est igitur ista inhumanitas, quam Huttenus uerbis exaggerat? ubi contemptus tanti uiri? ubi metus seuæ illius expostulationis, quam sustinere non potuissem? Blande rogaui, ne sine causa grauaret amicum inuidia, plus satis grauatum. Non detrectaui colloquium, si quid esset seriæ rei. Detuli amici officium, etiam usq; ad pecuniam, quam mea tenuitas impartire potuisset. Postremo obtuli colloquium, etiam si nihil esset seriæ rei, modo ita sederet animo illius. Delectus est huic negocio interpres gratiosus ac ciuili facundia, qui si quid etiam habuisset odij res ipsa, generosus, cognatus & ciuilis interpres lenire potuisset. Liquet igitur, quàm non suo loco dicta sint illa toties Hutteno: repulisti à colloquio. Ego ut

tum eram

tum eram affectus, uel Cōstantiam usq; non grauatus fuissem adequitare, si sensissem hoc serio referre Hutteni, tantum abest, ut à colloquio submoturus fuerim. Tantum apud me ualebat amicitia, quam ante complures annos, Musæ inter nos cōciliarant, ac semel initam, mutua quædam aluerant officia. Testantur hoc meæ lucubrationes, quàm non uulgariter adamarim ingenium & uenam Hutteni. Nam immodicā illam libertatem condonabam ætati, ac temporis progressu correctū iri sperabam. Videbā in eius scriptis amplam, splēdidam, ac paratam uerborū supellectilem, naturæ satis, rationem, iudicium & consiliū sperabam ætate, usu, studioq; accessura. Iam si quis consideret, quo in statu res meæ tum fuerint atq; etiam nūc sint, quo loco res Hutteni, nimirum prudentiam iudicabit deprecari colloquium, quod alteri sit ociosum, alteri onerosum, & inhumanus uidebitur non qui deprecatur, sed qui deprecanti irascitur. Verum urget me Huttenus meo testimonio, qui cādorem illius prædicarim, quod neminem solitus sit degrauare inuidia. Fateor à me prædicatam ingenuitatem Hutteni, qui cum cæteri libellos emitterent, aut nullis, aut fictis titulis, ipse suo titulo addito, præter se neminem grauaret suspicione. Quid istuc ad hanc causam? Si laudaui candorem in Hutteno, ea res illum mouere debebat, ne hic esset sui dissimilis. Si quis laudet uinum probum, an is post accusabitur uanitatis, si cōtingat uinum acescere? Vtinam hic tantum me ua-

num reddidisset Huttenus: Vltro, inquit, abstinuissem ab ea uoluptate, quam nunquam non capio ex cōgressu tuo, si uidissem inde te grauandum inuidia. Hoc si sponte sua facturus erat, quum constet nostrum colloquiū inuidia carere nō potuisse, cur indignatur mihi, qui hoc tam ciuiliter admonuerim ut faceret, quod ille uel non monitus erat facturus? Quos inimicos habeat Huttenus non exquiro, nec mihi perinde ab illis inuidiam metuo. Sed hic congressus permanaturus erat Romam ad Pontificem, in Hispaniam ad Cæsarem, in Brabantiam ubi strenuos habeo sycophantas, in Angliam, ubi nō deficiunt, qui me uolentem nolentem faciant Lutheranum. Si paululum est ueri, multa solent affingi. Huiusmodi rumorū inuidiam metuebam. Id satis perspicere potuit Huttenus ex meis ad Laurinum literis: Quid opis, inquit, speres ab eo amico, in rebus afflictis, qui rebus adhuc integris, congressus inuidiam detrectet? Imò illi sunt amici certissimi, qui se seruare norunt integros occasioni, ibi timentes periculum, ubi nihil commoditatis sit amico. Non enim nunc dissero, quàm illi res sint integræ. Certe optarim illi secundiores, modo ipse sibi sumat animum fortuna meliore dignum. Omnes, inquit, gratulantur Hutteno: Magistratus alius super alium reuerenter adeunt, multi omnium ordinum quasi certatim irruentes inuisunt, solus Erasmus clausum se domi tenet. Quis unq̃ uidit Erasmum brumæ tempore salutandi gratia prodire domo? Deinde non

non est meum eleuare humanitatem magistratuũ huius urbis, quam & ego non semel expertus sum. Erat magnæ humanitatis fateor, quod Huttenum admiserunt, sed maioris, quod dimiserũt. Addam & illud laudis: Malũt hoc suum officium sileri, quàm iactari. Ea est illorum modestia. Vtinam autem Huttenus sic sese gereret, ut bonorum humanitate perpetuo posset uti. Sed ijdem qui permittebant hospitium, admonebant, temperaret à uerbis unde tumultus aliquid nasci posset, multo minus approbaturi tales libellos. Verum si qui sunt, quos non grauat hæc inuidia, cuiusmodi sunt multi ignoti, aut tam potentes, ut possint contemnere, quid hoc ad me, qui uix subsisto aduersus inuidiam, nec habeo quo me tuear, nisi solam innocentiam? Desinet autem mirari, me tantillũ metuere inuidiam, qua nulla pestis nocentior, qui perpẽderit, quod Card. Moguntinus pridem Huttenum è sua familia dimiserit, non ob aliud, nisi quod nollet per illum inuidia degrauari. Franciscus Sychenius, quo consilio dimisit Huttenum ab sese, nisi quia uitabat inuidiam? Qui Hutteno sanguine coniunctissimi sunt, quur malunt illum abesse à possessionibus paternis, nisi quod metuunt inuidiam? Hæc cum nulli sint obscura, solus Erasmus metuit inuidiam. Non oportuit contemni, quem reges ac principes dignati sunt alloquio suo. Per me sanè non minuetur maiestas Huttenici nominis. Sed non cõtemnit, qui declinat inuidiam, nisi forte contemno regem Gallorum, qui

rum,qui me cupidus cupidum expectat,& ad salutem meam pertinebat esse in Gallia.Et tamen abstinui,metuens inuidiam,quod inter illum & Cæsarem nondum satis cōueniat.Quum essem proxime Brugis,detrectaui colloquium regis cuiusdam amantis mei, non quod contemnerem,sed quod inde metuerem inuidiam à Romanensibus,quam tamē non potui prorsus effugere. Atq; utinam Huttenus ita temperasset sua consilia,uti quemadmodum tum respectu principis sui,cuius negocium agebat honorifice acceptus est apud Gallos, ita nūc quoq; inter magnos haberetur gratiosus,possetq; ab omnibus citra inuidiam amari coliq;.Iam uero mihi uide,quàm odiosam causam cōminiscitur detrectati colloquij.Dicas equitem esse natū non ad equitandum, sed ad calūniandū. Sciebā ipsum,ut ait,quædam mecū expostulaturum,atq; ideo mihi male conscius,fugitabam illius alloquium. Vnde tandem ista noua Hutteni autoritas,ut illum expostulantem,senex iuuenem,sustinere non potuerim? Vnde repente ex Hutteno factus est Cato Censorius? Solet olim mecum loquens, reuerentem quandam modestiā præ se ferre,quæ certe magis illius decebat ætatē,quàm ista linguæ calamiq; petulantia.Sed unde coniectare potui,quod haberet aliquid,quod mecū uellet expostulare? Cum esset Sletstadij (ut scribit in suis ad me literis) dederat hoc in mandatis Beato Rhenano,ut mihi significaret,esse quod in me desideraret Huttenus.Atqui Beatus Rhenanus,nec

uerbum

uerbum ullum scripsit ad me ex Sletstadio, nec huc reuersus iam hinc profecto Hutteno, significauit unquam sibi fuisse colloquium cum Hutteno. Nec id omnino prius resciui, quàm ex literis Huttenicis, quas ad me dedit ex Milthusio. Eas legēti mihi, fortè fortuna aderat Epph. & Beatus. Cum uentum esset ad eum locum: Beate, inquā, hic tu uocaris in ius, opus est tibi patrono. Ibi Beatus ingenue fassus est id quod res erat, se nihil unquam significasse, & cur non fecisset rationem reddidit. Ac post per ocium rem omnem sic nobis explicuit, ut cogerer hic desiderare simplicitatem illam Germanicam in Hutteno, qui hoc argumentum calliditate quadam affectarit, ut haberet, quo calumniaretur meam conscientiam. Neque enim Beato quicquam seorsum aut serio mandauit, aut eiusmodi quod operæ precium esset me scire. Tantum omnibus qui aderant audientibus aiebat me non perinde fauere Luthero, id interpretabatur metum, dicebatq; se mihi animum additurum. Ac post similia quædam mandauit illi, quum putaretur Basileam repetiturus, nihil interim minitans, aut ullam significationem dans stili in me acuendi. Ac ne id quidem seorsum actū est, sed in medio strepitu simul ridentium ac nugantium congerronum. Atq; interim honorificentissime de me loquebatur, ut Beatum nulla potuerit subire sequuturæ tragœdiæ suspicio. Deinde quum negocia Beatum diutius remorarentur in patria, Huttenus quasi liberans illum

mandatis

mandatis indicauit se mox Basileam aditurum, mihiq; plus satis meticuloso additurum animum. Ita conquieuit Beatus nihil suspicans oriturum mali. Nec oriturum erat, si contigisset colloqui. Decem uerbis satisfecissem Hutteni stomacho. Certe Beatus aliquanto post reuersus est Basileam, quàm hinc discessisset Huttenus. Is quum præsentibus aliquot amicis, quorum erat Lodou. Berus, me salutaret, rogabat quomodo mihi conueniret cum Hutteno. Responsum est, optime. Atq; ita tum mihi planè persuasum erat. Rursum quum iterum me salutandi gratia conuenisset, Epphendorpius exhibuit Hutteni ad ipsum literas, in quibus mandabat, admoneret me ne insectarer Lutherum, se quidem plurimum fauere mihi, cæterum me non posse ipso uti amico, nisi à Luthero impetẽdo temperarem. Quum autem id tẽporis nihil minus cogitarem, quàm de Luthero scriptis impetendo, uidebatur inter nos futura tranquillitas. Quum apud nos nihil interim esset ortum nouæ rei, paulo post adfertur horribilis nũcius, Huttenũ uehementer infensum, scribere in Erasmum. Hæc pluribus cõmemoranda duxi, ut perspicuũ sit me nec quicq̃ cognouisse ex Beato, neq; de animo Hutteni offenso quicq̃ potuisse suspicari. Hoc igitur fundamento sublato, corruit, quicquid hic calumniæ superstruit Huttenus. Cur non idẽ hæc mandauit hic Epph. Achati suo quod illic mandarat Beato? At ille renunciauit Huttenum sereno tranquilloq; esse in me animo. Quod

si ego

si ego sensißem animum Hutteni,*quem tum uere amabam,aliqua suspicione exulceratum,nihil opus erat ambire colloquium,ipse ultro uel congreßu,uel literis nascenti malo medicatus fuissem.*Nam *ea de quibus uolebat expostulare,quàm sint friuola,mox aperiam.* Sed *prodo cõscientiam insynceram,quod in literis ad* Laurinum *prætexo hypocaustũ fuisse in causa,quo minus congressi simus,uelut amoliens à me crimen inhumanitatis.* Imò *soleo libenter in scriptis meis amicorum meminisse per occasionem,quumq; plures essent causæ cur detrectassem colloquium,solam in literis ædendis eam refero,quæ nihil haberet odij, tametsi* Huttenus *hanc odiosam uocat in quadam epistola.* Illud *sanè ridiculum,quod frequẽter obambulans,ut ait,præter domũ meam,euocare conatus sit me ad colloquium, nec me id fugisse.* Scilicet *soleo brumæ tẽpore obsidere ad fenestram,prospiciens si quis prætereat.* Sed *quid opus erat sic elicere?* Nunq̃ *ferè nõ patebat ostium domus meæ, præter morem huius urbis, licebat ingredi & postulare colloquium.* Quod *si fores erant occlusæ, licebat pulsare.* At *tu deprecabaris,inquit, colloquiũ.* O *nouum pudorem.* Vtrũ *igitur uerecũdius erat,adire detrectantem colloquium, an mox scribere talem libellum in amicum nihil suspicantem?* Debuerat *saltem epistola expostulare prius quàm hanc occeptaret tragœdiam,quum tot scribat epistolas.* Solet *hostibus missis fecialibus denunciare bellum, & amicum inopinan*

 tem ado-

tem adoritur? At forsitan dicet se nõnihil significasse Epph. de animo in me suo. Istud ego qui diuinare po/ tui, quum Epph. cõstanter affirmaret apud me, se nul/ lam alienioris animi notam deprehendere in Hutteno? Id esse uerum ipse Epph. non negat, & frequenter pro/ fessus est, quum apud me, tum apud alios complures, quorum est Beatus, Glareanus, Botzemus, aliíq; nõnul li. Vides igitur lector, quàm hic nihil à me cõmißum uel inciuiliter, uel superbe, uel parum amice, uel ex mala conscientia. Nunc mihi finge aliquid admißum præter leges gratiarum, cũ fateatur me talem amicum, qualem uix habuit aliũ, quum fateatur meis laboribus etiam publice multum debere Germaniam: nónne pri us oportebat expostulare, quàm talem ædere libellum, quo nullũ adhuc in quenquam scripsit uirulentiorem; & interim expostulationem uocat. Atque in epistola quadam mitißimam uocat pro rei atrocitate. Vbi nũc igitur illi communes amici, quibus dolet Huttenum re/ pulsum à colloquio, quum Epph. sciat non eße repul/ sum, & factum Hutteni improbet, quod ne poßit infi ciari Huttenus, ipse suis ad me literis testatur. Atque hactenus de detrectato colloquio. Nunc ad crimina ue niendum est, quibus ille natura mitis Hutteni animus, ad tantam sæuitiam exasperatus sit. Ea uidelicet opor/ tet eße uehemẽter atrocia. Fatetur nostram amicitiam fuiße nõ uulgarem, fatetur me magnifice meritum ac mereri de publicis studijs. Atque hic mihi plus tribuit

quàm

ꝙ agnosco. Sumit sibi primam laudē ueritatis: ea decet Germanū. Nō patitur abrogari sibi laudem humanitatis, ea decet literatū. Negat sustinere se, ut à quoq̃ instigetur aduersus amicū: decet hoc fortē ac prudentem equitē. Nec puto illū ignorare, ꝙ nihil sit tribuendū linguis delatricibus, per quas sæpenumero tota etiā regna subuertūtur. Nec fugit eū, ꝙ ægre sit renunciandum amicitiæ, præsertim quæ minime uulgaris fuit: ꝙ non temere capienda sit aduersus probatū amicum suspicio. Postremo quando morū quoq; laudē sibi uindicat, nō potest illū fugere, quid reuerētiæ debeat iuuenis seni, amico, benemerito, & benemerenti. Quid enī nūc aliud ago, ꝙ assiduis meis laboribus rem Euangelicam promoueo? Atrox igitur flagitium intercesserit oportet, quod compulerit Huttenum humanitatis antistitem, uiolatis omnibus Gratiarū legibus, oblitum omnis meæ beneficentiæ pristinæ, spreta reuerentia, quæ debebatur huic caniciei, quam ipsam magna ex parte debeo laboribus quibus publicæ utilitati inseruio, nulla præmissa expostulatione, quæ fieri solet inter publicos hostes, prius quàm signa committantur, librum in Erasmū euulgarit, tot mendacijs, tot conuitijs, tot amarulentijs undiq; scatentem? Nō abrogo ipsi laudem ueritatis, sed hoc indicat ipsa res, illi, quum hæc adornaret, suggestorem fuisse in consilio longe omniū uanissimum. Cæterum iam audiamus horrenda crimina, quibus dilutis, ueniam ad illud omnium atrocissimum,

Si uerũ eſset, quod ego prius ſtare ſolitus à parte Euangelica, nunc ſubito mutatus in diuerſum aggrediar totum Euangelium unà cum Chriſto ſubuertere, cum hic ipſe Hutteni libellus offenderit me toto pectore ſudantem in prouehendo negocio Euangelico, nec ab hoc ſtudio cõquieuerim unquam in tantis rerum tumultibus, ac diſcriminibus. Primũ igitur crimen illud eſt: Inter epiſtolas meas extat quædam ad Iacobũ Hochſtratum, cuius initium eſt: Antehac legenti mihi, quam ſi cui uacabit legere, protinus intelliget, quàm ſit impudens calumnia, quod intẽdit Huttenus. Expoſtulo enim illic cum Hochſtrato, quod amarulentius, quàm deceat Theologum inſectaretur Capnionem; quod incomparabilem uirum Comitem à noua Aquila, ſuis ſcriptis odioſe perſtrinxiſset, quod me quoq; in libro quem aduerſus Capnionem ſcripſit de Cabala, præter occaſionem ac meritũ attigiſset. Ad id quod tum inſtitueram, puto nihil argumentorum eſse prætermiſsum. Sed offendit Huttenum quod illũ appellem R. patrem, quaſi uero non in medijs etiam bellis reges honorent ſeſe ſolennibus titulis. Certe nullus tam fuit ſuſpicioſus præter Huttenum, qui me iudicaret eiuſmodi titulis adulatum Hochſtrato. Erant qui illũ ſuſpicarentur irriſum. Sed offendit ſerio, quod in eadẽ perſtrinxerim ipſum, quod agens de epiſtolis, quas Capnion, Buſchius, Comes à noua Aquila, & Huttenus, ſatis atroces ſcripſerant in Hochſtratum, hæc uerba ſubiecerim. Harum

omnium

omnium amarulentiam, nullo pacto ferre potuissem, nisi scripta ea prius legissem, quibus ad hanc intemperiem uidebantur efferati. Hactenus epistolæ meæ uerba recensui. Quis autem est usq; adeo uel nullius, uel peruersi iudicij, ut nõ uideat hæc mihi dicta ex affectu Hochstrati, cui haud dubie uidebantur ea uirulentissime scripta? Atque hoc ipsum quod Hochstratus mihi largitur, in ipsum retorqueo, qui suis scriptis causam dederit tam amarulentæ scriptioni. Eiusdem prudẽtiæ est, quod quum alicubi scribam me rei Theologicæ rudem, ac nullius iudicij, rogat unde mihi hæc noua ruditas, aut nõ intelligens, aut certe dissimulans hic aliorum sermonem referri nõ meum, quo tamen abutor ad colligendum id quod aduersus ipsos facit. Est aũt hoc efficacissimũ argumentandi genus, telũ ab amicis porrectũ, in ipsos retorquere. Hic scio me clamabit Huttenus artificẽ. Imò hoc in arte dicitur consiliũ, quod qui non intelligit, ne uelit uideri facundus. Quod si ab hoc argumẽtandi genere nec Christus, nec apostoli abstinuerunt, æquum est mihi dari ueniam. Sed magis exulcerat animum illius, quod in eadem sequitur epistola. Eas igitur non simplici cum dolore legi, nũc illorum, nunc tuam uicem ingemiscens, subinde metuens, ne bonis & æquis uiris, tam acerba conuitia, non omnino in immerentem cõtorta uiderẽtur. Quid hic stomachatur Huttenus? Significo bonis & æquis uiris uideri eas epistolas non omnino in immerentem scriptas: Sed oblique

 dicis,

dicis,inqt,& figuratę. Verũ sic expediebat causæ quã agebam. At interim non habet, quod queratur Huttenus. Neq; enim ipsi impingo intemperiem aut uanitatem, sed accuso Hochstratum. Fortasse sic me uolebat Huttenus scribere: Spurcissima latrina, tun' audes uiros heroas tuis merdosis libellis aspergere? Forsitan sic decebat scribere Huttenum, at non decebat Erasmum. Si sanabilis erat Hochstratus, erat apta ciuilitas: sin erat insanabilis, magis illũ apud bonos grauabat mea modestia, q̃ grauasset procacia. Cæterũ cum is locus ad quatuor uiros ex æquo pertineret, cur nec Capniõ unq̃ offensus est, cuius epistola mihi uere displicebat, non q magnopere sollicitus essem, quid scriberetur in Hochstratũ, sed q dolerẽ optimũ senem ad tantã animi perturbationem perductũ, quantã illa præ se ferebat epistola. Cur nõ est offensus Buschi⁹? Nã Comes, uir emũctissimo iudicio, delectatus est etiam illa epistola, & gratias egit, q nunq̃ fecit Hochstratus. Postremo cur Huttenus hac de re nõ expostulauit mecũ, cum esset in Brabantia? Iam enim uolumen erat æditũ. Hoc cũ ita perspicuum sit, ut uel cæco, quod aiũt, appareat, quorsum attinet ille uerborum tumultus, quem hic excitat Huttenus, de sua leni moderataq; scriptione, de mirabili illa ueritate, cuius ubiq; tenacissimus est, de mea leuitate ac simulatione? Huttenus me autore nõ cœpit esse hostis Hochstrato. Iam enim triũphum in eũ scripserat anteq̃ me uidißet, aut nosset. Hoc carmen meo cõsilio pressit

lio pressit bieniū. Et interim me de Hochstrato q̃ atrocissime loquentem facit. Arbitratur hoc artis eße. Sed præstiterit ante q̃ ad cætera crimina progrediar, paucis admonere lectorē, qbus in rebus tota huius libelli sita sit eloquētia. Sita est in aßūptionib⁹, affictionibus, sermocinationibus, & exaggerationibus. Nā cōuitia passim aspergit, cōdimēti uice. Assumptionē appello, cū ait exempli causa: Erasmus impingit Reuchlino crimen perfidiæ. In his mirū, q̃ nihil habeat frontis. Nihilo plus habet in affingēdis causis. Dicet aliqs: Quæ res cōmouit Erasmū, ut qui tātoperæ prædicarit Reuchlinū, subito mutatus, tā fœdā notā illius nomini studuerit inurere? Hic affingit inhumanitatē & inuidiā fuisse in causa, q̃ pati nequiuerim, quosdā dicere Reuchlinū alterū esse Germaniæ oculū. Atq quod assumis, aut per se cōstare debet, aut erat idoneis argumētis probandū, si uelis bonum præstare rhetorē. Deinde causa debet esse talis, ut probabiliter cōpetat in naturā ac mores hoīs. Frequēter aūt me loquentē facit, nō qualia dixerim, sed qualia in eo negocio dici poterant. Idq́; facit nō ex uero, sed ex suo cōmodo. Id fortasse licet uetustarū rerū scriptoribus, ueluti si quis scribat uitā Alexandri Magni. Cæterum in causa recēti, cuius tam multi testes esse possint, nō est idem ius. Quanq̃ dū mihi attribuit orationem, parū meminit decori, quem splendidius ac magnificentius loquentē facit, q̃ soleam. Deinde nihil est tam friuolum, quod ille tragicis uerbis non exaggeret, quum

oporteat orationẽ, ut uestem corpori, sic rebus esse con gruam. Hæc admonitio nonnihil lucis addet lectori in tota oratione. Ac primum in affingenda oratione, uide quid statim assumat: Me laudare nunc Hochstratum. Ostendat quæso locũ ubi mihi laudatus sit Hochstratus. Certe illa epistola, quam adulatricem uocat, & plena libertatis est, nec aculeis uacat. Nam quod illum alicubi non familiarem quidem, sed ueterem amicum appello, quis non intelligit subesse ironiam? Nunc sermodnationem audiamus: Tu solebas, inquit, qui hoc laudas scelus nunc, exclamare hunc esse ab iratis superis immissam terris pestem, quæ literas ac ingenia conficiat. Hanc esse calamitosam optimorum studiorum uastitatem ac perniciem. Hoc immite omnis humanitatis exitium, hanc illam esse facem, qua illud exarsisset hoc tempore incendium, unde periculum sit, ne conflagrent omnes recte studiosi. Quis non statim intelligat hanc phrasim Hutteni esse, non Erasmi? Ait me neminem non hortatum, ut stringeret calamũ in Hochstratum. Proferat unum, & uicerit. Nam illud prorsus artis rhetorice schema putat, quod humanitatis gratia nolit proferre epistolas homicidas, uidelicet, ut plus relinquat in suspicione. Non deprecor quin proferant, modo proferant omnes. Illæ conuincent me nunquam fœderatum fuisse Lutheranis. Mihi in Hochstrato iam olim displicuit animus ille ferox, infensus bonis literis, & cõcitandis tumultibus natus, gloriæ sitiens ex alio-

rum malis

rum malis collectæ. Nec amicitiam hominis unquam ambij, nec simultatem cum illo uolui exercere, uidelicet consulens ocio studiorum meorum. Quid aũt inhumanius quàm hic recẽsere quid effutitum sit in liberis compotationibus, aut confabulationibus amicorum, cuius nec meminit is qui dixit, nec hi qui referunt? Verũ ubi res agitur serio, tum apparet quid habeas animi. Scripseram Reuchlino, etiam ante quàm uiderem, ut in Hochstratum & illius sodales moderatius inueheretur, non quod bene uellem Hochstrato, sed quod Reuchlino. Si Capnion omnia sua solitus est effundere in sinum Hutteni, non dubito, quin & has epistolas ostenderit. Quum Comes à noua Aquila me literis consuleret, an deberet simultatem remittere Hochstrato, hoc tum promissa palinodia ámbienti, dedi cõsilium ut animo Christiano remitteret iniuriam. Atq; is, quum me uirulentissime impetisset Leus, meum mihi consilium ingessit, admonens, ut quod ipse meo suasu fecisset in Hochstrato, nunc facerem in Leo. Hæc epistolis doceri possunt. Quum Buschius esset æditurus opus cui titulum uertit, Vallum humanitatis, admonui hominem, moderaretur stili acerbitatem. Moderatus est, & liber legitur citra offensam à doctis. Talia sunt mea consilia, quum res agitur serio. Nũquam non hortatus sum ad moderatiora. In conuiuijs aut confabulationibus amicorum nugor quicquid in buccam uenit, sæpe liberius quàm expedit. Et hoc mihi uitium

est maximum, ut ait Terentianus ille Parmeno. Quis autem nõ existimet ex omnium hominũ consortio deturbandũ, si ego nũc rebus exulceratis proferre uelim, quæ amici liberis epistolis ad me perscripserunt, aut mea fide freti apud me effutierũt, etiam si ex amicis facti essent inimici? Cũ Huttenus nobis narraret se indixisse bellũ Romanensibus, rogabam ludens, quid faceret Prædicatoribus? Respõdit arridẽs, & illos fore Romanẽses. Dein in cõuiuijs subinde rogabã, quãdo pẽderet Hochstratus? Respondit hoc se breui curaturũ. Sed hæc dicebantur his uultibus, ut nemo non intelligeret utrũq; nostrũ iocari. Iã uero quorsum attinet exaggerare, me, dũ capto unius gratiam, ipsum in omniũ odiũ pertrahere? Arbitror ex meis scriptis aliquid honesti nominis ac fauoris accessisse Hutteno, odij ne micam quidem. An ideo uenit in odium omniũ, quod meminerim quatuor epistolarum? At eas iam euulgarant ipsi. Sed fingat me plusq̃ hostili animo fuisse in Hochstratũ, & fingat postea cũ illo redisse in gratiam, quid hoc ad Huttenũ? An ego tale fœdus cum Hutteno unq̃ inij, quale solent reges, ne cũ quoq̃ iũgerem amicitiã, qui cũ ipse haberet bellũ? Liberũ est Hutteno amare, quos ego nõ amo, & odisse quos ego diligo. Idẽ ius æquum est & mihi cõcedi. Christianũ est cum nullo mortaliũ habere simultatem, humanũ est, eam si incidat, ciuiliter exercere, & quum primum licet deponere. Et tamen nec usquam assentor Hochstrato, nec amicitiam cũ illo sarsi,

lo sarsi, nec Huttenũ ullo pacto grauaui aut læsi. Atq; hic, si Musis placet, iudicauit tempestiuũ tractare locũ cõmunem de non simulando in amicitia, quasi uioletur amicitia, si Hochstratum oblique tractem. Cur nõ eadem opera reprehendit & Zopyrum, quod nõ simpliciter se gesserit apud Babylonios? Iam uero crimen crimini, uelut linum lino connectit. In epistola ad Laurinum nuper ædita, narro per quosdam rumorem fuisse sparsum, Hochstratũ in Brabantia exusisse libros meos. Id interpretor factum ab his, qui hac techna conarẽtur me prouocare, ut palàm inueherer in Hochstratum. Ac ne lædam omnes qui fauent Luthero, addo me nescire quo nomine debeam eos appellare, à nonnullis uocari Lutheranos. Sunt enim qui hoc nomine cõmendantur, quũ nihil minus sint, quã Lutherani, factiosi, indocti, stupidi, malæ uitæ, obtrectatores, nihil habentes Lutheri, nisi quod maledicunt Põtifici Romano. Hoc totum Huttenus uult à me confictũ esse, ut in Lutheranos pugnum iracũdum stringerem. Atqui quid dicet Huttenus, si hic proferam centum testes, qui doceant eum rumorem huc non semel allatum: quid si proferam epistolas amicorum, qui hoc ad me & ad alios item perscripserunt? Perfricabit frontem, si quid tamen illi frontis est. Quid enim aliud possit? Tametsi solus ego illi rumori nunquã credidi, quod tale nihil scriberetur è Brabantia, etiã si non ignorabã quid ille uellet, si licuisset quicquid uolebat. Annectit hic Huttenus

ueterem fabulam, quod ante annos septem Hochstratus, minatus sit se aggressurum me, si confecisset Capnionem. Nec aliud in mora fuisse, quàm amicorum in tuẽdo Capnione industriam. Vt hoc uerum sit, quid ad causam præsentẽ? An mihi persuadere uult Huttenus, quod mihi male uoluerit, ac uelit Hochstratus? Ad id uero opus fuerit longa diúque meditata oratione. An cõtendit rumorem nuper sparsum fuisse uerum? At res docet fuisse uanissimũ. Sed increscunt undæ criminum. Epistolis obscurorum uirorum primum applausi, mox metu territus, epistolam Coloniam misi, qua significabam mihi displicere tales libellos. Accipe nunc rem optime lector, & intellige Huttenicum artificium. Na ctus eram unam epistolam manu descriptam de conuiuio magistrorum, quæ nihil haberet præter innoxium iocum, & ferebatur Hutteni. Hæc mihi maximæ uoluptati fuit, ac toties inter amicos lecta est, ut propemodum hæreret memoriæ. Basileam reuersus, cum mihi perisset scriptum, ex memoria dictaui Beato Rhenano, scribens interim amicis Hutteni, ut mihi eam mitterent, quemadmodum erat scripta. Hoc ita factum esse ingenue fateor. Sed quid hic est peccati, si delectatus sum epistola, quæ festiuitatẽ habebat cũ nullius infamia coniunctam? Aliquanto post prodijt libellus excusus habens cõplures epistolas famosas, obscœnas ac uirulentas. Legebatur libellus nobis quoq; ridentibus, sed tamen frequens eruditorũ sodalitas, quæ tum uersabatur in

batur in ædibus Frobenij, testabitur me tum probasse festiuitatem in multis epistolis, sed damnasse exēplum, uicissim aliunde in alios recursurum. Nec unq̃ aliter probaui eum libellum. Traducebatur illic Reuchlinus hæreticus ioco, sed tamen traducebatur. Et arbitror nec ipsum eo libello delectatum. Vbi redissem in Brabantiam, sensi plerosq; confirmare meum esse cōmentum. Equidem non ignorabam autores, nam tres fuisse ferebantur. In neminem deriuaui ullam suspicionem. Tantum epistola missa ad Cæsarium, suspicionem falsam à me depuli. Ea epistola furtim descripta Coloniæ, mox excusa est typis. Quid hic est admissum flagitij? Res mihi uere displicebat: falsam suspicionē à me depuli, nemine notato. Successit mox alter libellus similis. Eũ mihi Louanij dono oblatum, accipere recusaui. Recusaui & dialogos similes fermè post excusos Coloniæ, nec unq̃ legere dignatus sum. Et ideo dānabam hæc, q̃ uiderē nihil aliud his rebus effici, nisi q̃ bonæ literæ & causa Capnionis uocaretur in odiũ, & hostes exacerbarentur magis, q̃ opprimerentur. Quænā fuit hic imbecillitas mea, aut inconstantia? Exijt ante bienniũ dialogus, cui titulus, ni fallor, Hochstratus ouās, qui uideri poterat in gratiam meā scriptus. Nónne constanter & palàm illum damnaui, ac modis omnibus egi ut premeretur? Hæc à me non fingi sibi conscius est, & qui scripsit dialogum, & qui illi fuit in consilio. Ecce aũt aliud crimen atrocius: In epistola quadā scribo Capitonem in literis

nē inliteris Heb. doctioēr Reuchlino. Deū immortalē, quātas hic excitat tragœdias Huttenus, perinde quasi hominem ueneno necassem. Cōstat Capnionem principem fuisse literaturæ Hebraicæ apud Germanos instaurandæ. An illi dedecorosum fuerit, si quis succedat eo doctior? Ego magis gloriosum arbitror. Vtinā sex milia succedant, q me omni laudis genere præcurrant, etiam superstitem. An læsus est Capnion, si cum illum in arce gloriæ collocarim, Capitonem illi præferam, in literis dūtaxat Hebraicis? Sed obscurissimū, inquit, hominem, clarissimo cōparas. Nec tum erat obscurus Capito, sed lucubratiunculis suis, nobilis erat apud eruditos. Et si fuisset obscurior, tanto magis erat candida prædicatione in lucē proferendus. Ita tum sensi de Capitone, nec sine causa sensi. Quid si iudicio meo subscribent etiam nūc, qui callent eas literas? Habes lector impudentem assumptionem, nūc uide quas causas affingat tanti criminis. Vrebar gloria Capnionis, quod nonnulli mecū illi locū dabant, ut pariter linguas prouehenti: nonnulli alterū Germaniæ oculū uocitabant. Ego qui tanto studio semper faui linguis ac bonis literis, ferre non poteram hominem idem agentem, quod agebam, præsertim amicū? Porrò quod scribit de altero Germaniæ oculo, nō potui fateor absq; risu legere. Itá ne mihi studio fuit, excluso Capnione, Germaniam luscam reddere? Quis nescit me Capnioni candidissime simul & cōstantissime fauisse? Ego testimonio omnium qui.

nium quibuscum familiariter uixi, non dubitarim mores meos ſic à liuoris morbo aſſerere, ut à nullo uitio magis abſim. Audi nunc alteram affictionem æque effrontem. Ideo tantum tribuo Capitoni, quod laudarit meum Nouum teſtamentum, quemadmodum fecit & Berus. Vt diuerſiſſima connectit, imò ideo cito Beri & Capitonis Theologorum de Nouo teſtamento iudicium, ut Theologorum clamores retunderem, qui nihil uolebant legi niſi ab ipſis probatum. Si legi debet, quod ſuffragio Theologorum probatum eſt, hoc opus erat à Theologis non uulgaribus probatũ, quod Louanienſes Theologi damnabant. Itaque nihil impudentius erat aut intempeſtiuius ijs, quæ declamat de alienæ gloriæ obtrectatione. Nunc uero ueniendum ad illud crimen, horrendum & atrox: cuius Huttenus negat ſe unquam mihi gratiam facturum, quum ſit alioqui clementiſſimus. Ipſe horret dicere. In epiſtola quadam ad Epiſcopum Roffenſem Capnionem inſimulo perfidiæ. In tam atroci facinore, operæprecium eſt ipſa epiſtolæ meæ uerba ſubſcribere. Cauſa, ſi uera narrant, hæc fuit. Quum periculum eſſet ne dux Vuertembergenſis Studgardiam reciperet, Reuchlinus ciuibus aliquot erat autor, ut aliò demigrarent, ipſe comes illis futurus. Profugerant illi. Reuchlinus mutato conſilio manſit, ſuæ ſupellectili conſulens. Deinde rurſus profligato duce, per quoſdam amicos

impetra-

impetratum, ne uictor exercitus, sæuiret in domum Reuchlini, sed ciues illi quos fefellerat, reuersi exhibebant seni negocium. Nunc omnia sua eduxit salua, & Ingolestadij, tranquillam agit uitam. Hactenus epistolæ uerba recensui. Nunc rem ut habet paucis accipe lector. Primum quàm amico animo fuerim in Reuchlinum non modo testes sunt meæ lucubrationes, uerum etiam omnes quibuscum familiariter uixi. Ante complures annos, quum Capnion urgeretur à sycophantis suis, scripsit ad me tum agentem in Anglia, ut conciliatis aliquot amicis, innocentiæ suæ patrocinium susciperem. Hic plus præstiti, quàm rogabat: neque enim solum illic multos adduxi in amorem illius, uerum etiam Romæ Cardinalibus aliquot illius causam commendaui. Inter eos autem, quos illi conciliaram apud Anglos, præcipuus est R. P. Ioannes episcopus Roffensis. Is enim penè deperibat in Capnionem, tam magnifice de illo sentiens, ut me præ illo putaret nihil scire, captaritque occasionem relinquendæ Britanniæ, ut cum Capnione, uelut oraculo rerum omnium reconditarum possit colloqui. Hunc hominis affectum, ut excitaram, ita semper alui, nihil offensus quod Capnion apud hunc obscuraret opinionem meam, imò gaudens quod talem uirum haberet sibi tam addictum. Consulebat me Roffensis de honorario munere mittendo. Qua quidem in re quàm inuiderim Reuchlino ipse testis optimus esse poterat. De Roffensis igitur fauore frequenter

scripsi

ſcripſi Capnioni,cupiens animum illius aliquo ſola/
tio ſubleuare. Rurſum ſi quid eſſet de rebus Capnio=
nis,curabam ut ſciret epiſcopus,quod ſcirem hæc il/
li fore gratiſſima. His itaq; literis,quibus eſt offen/
ſus Huttenus,ſignificabam illi,& in quo periculo fu
iſſet Capnion,& in quàm tranquillo ſtatu nũc eſſet.
Tum uti ſciret quo mittendum eſſet,ſi quid ad illum
uellet mittere. Cæterum de perfidiæ crimine illi impin
gendo,ne ſomniatum quidem eſt unquam. Neq; enim
fallere ſemper eſt perfidiæ,ſed fallebat etiam ille ,qui
amici ægrotantis ceruicali clàm ſuppoſuit aurum. Et
fallit amicus ,qui inexpectatus obrepit. Quod ſi uo/
luiſſem illum inſimulare perfidiæ,nõ adieciſſem:mu
tato conſilio. Neq; uero ſtatim perfidus eſt ,qui mu/
tat conſilium,quandoquidem huc ſæpe cogit neceſſi/
tas,ſæpe rationes eiuſmodi,ut ſtulticia ſit non muta/
re. Fruſtra igitur hic uerbis Tragicis in me detonat
Huttenus,quum quod aſſumit,etiam me non refellẽ/
te falſiſſimum ſit. Quis autem unquam hunc locum
ſic interpretatus eſt,præter unum Huttenum? Quod
ſi quid tale cogitaſſem,hoc uidelicet ſcriberem illi ui
ro,quo nullum habebat Reuchlinus ſui amantiorem?
Aedita eſt epiſtola Reuchlino uiuo ,ſed morti ,inqt,
uicino. Qui potui diuinare quàm diu uicturus eſſet
Reuchlinus? Ego certe ut erat uiuida uegetaq; ſene/
cta,ſperabam illum nobis diu ſuperſtitem futurum
atq; utinam eſſet. Mortuum apotheoſi iuuẽtutis affe

ctibus commendaui, & morituro uolui perfidiæ no/tam inurere, nihil ueritus illius expostulationē? Hic Huttenus requirit testes, autores, probationes, breuiter omnem strepitum tribunalium. Iure requirat, si deferam amicum. Nūc nihil minus. Rei gestæ simplex & amica narratio est, in quo non sumam multū operæ, quum ipsa res per se liqueat. Atq; hic mihi Huttenus confictis autoribus conatur suspicionem impingere, quasi non acceperim hoc ex alijs, sed ex me cōfinxerim, quo labem aspergerem Reuchlino. Quæso te lector, quid est tam maliciosum aut peruersum, qd' iste nō quauis de causa impingat amico? Atqui quod scribo Roffensi, mihi Louanij retulit doctor Ioannes Salius, quum illic adesset Carolus Cæsar. Eum uirum hoc pluris faciebam, quod beneuolentiam non uulgarem erga Reuchlinum præ se ferebat, & quædam sua in illum officia commemorabat. Deniq; quū hæc epistola cum plerisq; cæteris sit excusa Basileæ, me tum agente in Brabantia, cur nō mutata est, si suggilabat Reuchlinum? Certe ius feceram quibusdā doctis amicis, ut mutarent quæcunq; uellent. Quur ipse non mutabas, inquiet? Quia nihil mali suspicabar. Quur igitur alijs mandabas? quia melius norant affectus Germaniæ, & ex re præsenti facilius erat illis iudicare, quàm mihi. Quur igitur hic nihil mutarunt amici? Quia non habebant oculos Hutteni,

qui

qui animum induxit, nihil nō calumniari in Erasmo, & hinc sibi laudem sperat maximam. Quur scribis, inquit, de quo dubitas? Quia potuit etiam ipse Salius alicubi falli. Quid autem istud referebat ad famam Capnionis, an uerum esset nec ne, quod scribebam? Porrò quia nō dubitabat admiraturos omnes, quur ego sic amato, sic prædicato Reuchlino male uellem, affingit causas, inhumanitatem & inuidiam. Atqui quur non potius Duumuiro, consiliario Cæsaris, ac re famaq́; florenti inuidebam, quàm lapso, iamq́; ex Cōsule facto rhetori? Quàm hæc illi dure, parumq́; ex arte conficta sunt? Hic mihi reputes uelim candide lector quid frontis habeat Huttenus, qui tam indignatur aliquid labis aspergi amico, quum ipse temere, nihil non criminis confingat in amicum. Etenim posteaquam in hac causa uanissima, digna atque indigna debacchatus esset in me, tali transitu pergit ad cætera crimina. Vt uideas, inquit, scire nos & intelligere, quàm decreueris omnia peruerse agere, q & benemeritos odiose insecteris, & quos habes infestissimos, fœda ubiq; adulatione palpes. Atq; hic me rursus suo arbitratu loquētē facit, de duabus Academijs Louaniensi & Coloniēsi, sed sic ut quicunq; legerit, ilico phrasim agnoscat Huttenicā, hoc est, tragicā. Hæc porrò sūma criminis est. Cū duas illas Academias in colloquijs amicorum
 magno

magnopere damnarim, nunc in epistolis honorifice de eis loquar. Quid ego audio? An unquam cum ulla Academia mihi bellum fuit? An ideo non est florentissima Academia Louaniensis, quod illic aliquot stolidi pugnent aduersus bonas literas? An non habeo & Coloniæ multos qui mihi bene uolunt, & qui fauent melioribus studijs? Quãdo unquã probaui malos? Bonos uero cur debeam incessere? Hoc uero nugamentum uide quibus uerbis exaggerat. Tu, inquit, conuersus blandissime illis cõmendas te, laudandóq; Academias illas, penè Athenis præfers, nostrã taxas audaciam, qui illos ibi Platones & Theophrastos incessiuerimus. Quis non uidet hanc grandiloquentiam ad rem minime respõdere? Suspicor Huttenum hic offensum epistola, quam scribo Theologis Louaniensibus, respondens ad quosdam articulos, quos ut hæreticos præter causã odiosissime fuerat insectatus Nicolaus Ecmondanus. Illic in titulo uoco illos fratres honorandos, & in alia quadam appello eos patres reuerẽdos, & dominos plurimum obseruandos. Sunt etiam inter illos, qui bene uolunt Erasmo, sunt quibus displiceant mores Ecmondani, ac Vincentij. Sunt & sanabiles quidam. Primum ridiculum est, criminis loco obijcere titulos solennes, quos ut diximus in medijs bellis, hostis tribuit hosti. Deinde causam meam ago apud illos. Quid hoc ad Huttenum? Quid autem stultius, quàm eos cõtumeliose appellare, qui-

bus

bus studeas probari causam tuam? Porrò quid ini/
quius, quàm totum ordinem lædere, quum is non me/
reatur? Sed finge omnes esse inimicos. Certe ciuilita/
tis ac prudentiæ est, quàm paucissimos lædere. Nam
fieri potest, ut cæteri, aut fiant amici, aut mitius sint
inimici. Equidem non dissimulabo me cupere pacem
si fieri possit, non solum cum Louaniensibus Theolo/
gis, uerumetiam cum uniuersis Prædicatoribus. Iam
quod uociferatur me post excitatum incendium blan
diri hostibus, quodq; in illorum gratiam, nunc hunc,
nunc illum ex amicis arripiam, quàm sit falsum mox
aperiam. Nunc enim crimina persequor. Audi nunc
aliud argumentum inconstantiæ meæ, ut putat Hutte
nus, sed reuera ipsius impudentiæ. Ait me multum dis
sensisse à scholis Coloniensi, & Louaniensi, quũ sen/
timento suo damnarent aliquot articulos Lutheri,
nunc idem probare, quod prius damnaram, propter/
ea quod in epistola quadam ad Louanienses Theolo
gos iactem me disputationibus illorum aduersus Lu=
therum constantissime fauisse. Hic mihi te quæso le/
ctor animaduerte maliciosum in Hutteno omnia ca=
lumniandi studium. Articulos illos nec probaui, nec
improbaui unquam. Nolebam enim gratificari qui/
busdam ansa præbita quam captabant. Prouocatus à
me coram rectore Ecmondanus, ut proferret uel unũ
articulum quem ego in Luthero uel inter pocula de/
fendissem, quum nihil haberet quod diceret, protu/

 lit lo/

lit locum ex epistola ad Card. Moguntinum, de confessione. Illic aio Ecmondanum publice damnasse, quod non intellexerat. Atqui hoc non est defendere, quod scripsit Lutherus, sed illius impudentiam prodere, qui non intellecta re uociferatus sit apud populum. At post faueo illorum disputatiõibus. Quid hoc ad sentimentum? Nec enim illic disputant; sed pronũciant: nec docent, sed damnant. Seditiosas illas uociferationes apud populum, in quibus multa palàm mentiebantur, semper improbaui, & hortatus sum eos ut illis omissis, argumentis reuincerent Lutherum, & si ille erraret, docerent meliora. Id postea fieri cœptum est ab illis satis moderate. Hoc à me probatum est. Quod in illis disputationibus assumunt, à me nec probatum est, nec improbatum. Hoc tantum probaui, quod omissis clamoribus furiosis, disputarent ac docerent. Id Huttenus sic interpretatur, quasi quicquid in disputando illi definierunt aduersus Lutherum, approbarim. Et prius falsum assumpserat me magnopere probasse, quicquid illi in suis censuris damnarant. Eamus nunc ac negemus Hutteno esse ingenium ad deprauandum benedicta. Simile quiddam adfert de ordine Prædicatorum, in quem quum prius fuerim hostili animo, nunc persuadere coner, nunquam me male uoluisse illi sodalitio. Nunquã sic insaniui ut ulli ordini male uoluerim, id qđ

ubiq;

ubiq; testificor ,uerbis ,& re præsto. Si ideo fas est odisse omnes Prædicatores,quod is ordo multos habeat malos,omnes ordines oportet odisse ,quum nullus sit qui non habeat complures malos.Deniq; Christianos omnes oportebit odisse ,quod plures sint inter hos mali quàm boni. Nihil est igitur hic inconstantiæ,sed quod perpetuo sensi,id scriptis ac factis declaro.Vtrum autem est humanius,ordinem totum odisse propter malos admixtos,an ordini fauere propter bonos admixtos? Habet ordo Prædicatorum aliquot,qui & Erasmo bene uelint , ac bonis literis simul & Euangelico negocio faueant. Nisi omnibus amicis semper autor fui , ne læderent ordinem ullum,ne gentem ullam , euincet Huttenus me in totum Prædicatorium ordinem hostili fuisse animo. Similem inconstantiam obijcit erga curiam Romanam,de qua quum ante tam atrociter loquutus sim, quàm me Huttenus inimice loquẽtem facere potuit, nunc miris laudibus illam efferam.Nunc,inquit,sancta est illa & catholica ecclesia,ubi cãdore lilia uincunt homines ,ubi quicquid improbissimus quisq; Curtisanus loquitur rosa est. Hæc quid aliud declarant,q̃ insignem impudentiã Hutteni.Vitia Romanensium quis unq̃ probauit? Ecclesiã aũt qs dãnat? Opinor & illic esse , qui bene sentiant de Christo. Quis unq̃ dixit rosam esse, qđ improbissimus qsq;

 Curtisanus

Curtisanus loquatur? An nõ hæc sunt hominis intem peranter abutentis calamo, neq; quicquam habentis pensi, quid in quem scribat? Sed quoniam hoc crimẽ in suum locum differre mauult, nos quoq; suo loco respondebimus. Interim ad Aleandrum, de quo notat inconstantiam meam, quod quum prius inimica de illo prædicarim, post honorifice meminerim illius in literis. Hic primum illud constat, me nunquã de Aleandro colloquutum cũ Hutteno. Nam Romæ adhuc erat ille, quum in Brabantia proxime colloqueremur ego & Huttenus. Neq; quisquam tum suspicabatur eum uẽturum aduersus Lutherum. Itaq; quicquid hic commemorat, è rumoribus cõmemorat, quibus quantum sit tribuendum quisquis sapit, intelligit. Fatebor tamen id quod res est. Olim cum Aleandro Venetiæ fuit mihi non solum amicitia, uerumetiam familiaritas. Admirabar eruditionem hominis, & amabã ingenium. Auxit hunc animum, quod apud Gallos Græcas literas gnauiter prouexisset. Deinde ubi iam destinatus esset à Leone, ut apud nos Lutherum oppugnaret, conceperat in me adhuc Romæ agens, nescio quid stomachi, ut ex illius ad Leodiensem episcopũ literis intellexi. In causa fuerat epistola, quam omnium primam scripseram Luthero, ab ipso prouocatus. Vbi uenit, priusquam adiret Brabantiam occupatus est à lingua quadam omnium pestilentissima, quæ illum totum impleuit uenenis. Neq; id non diui-

naram futurum. Itaq; primum uisus est Aleander fugitare colloquium meũ, nescio quid suspicans de me. Tandem & uoces quædam Louanij spargebãtur illius de me parũ amicæ. Nihildũ tamen erat atrox. Vbi rursus uentum est in eam urbem ubi uenenum hauserat. Nam illac Cæsar profectus est Coloniam, iam iritato rursus addidit illa aspis ueneni nõnihil. Itaq; Coloniæ passim mihi referebant illum apud magnates, & in celebribus conuiuijs inimicissime loqui de me, nec interim cognoscere potui ubi diuersaretur. Tandem peruestigato diuersorio, misi ad illum famulum, qui nunciaret me cupere colloqui cum eo. Ille lætus & alacer inuitat ad prandium. Excuso de prandio, sed à prandio uenio ad colloquium. Ille uenientem summa cum humanitate accepit: Colloquuti sumus horis aliquot. Expostulamus mutuo. Nam & illi nunciatum erat, me uoces quasdam inimicas in illum sparsisse. Nec id omnino uanum erat. Questus enim eram apud multos illum aduersus Lutherũ missum, sic debacchari in me, quasi Lutheri negociũ ad me pertineret. Post mutuam expostulationem, discessum est cum osculo ueteris amicitiæ symbolo. Rursus in concilio Vuormaciensi, quum mihi scriberent quidam ex aulicis illũ dira in me moliri, misso proprio tabellione per literas satis liberas expostulaui cum eo, eadẽq; de re scripsi episcopo Leodiensi illius patrono. Aleander se purgauit mihi per literas. Vbi di

misso concilio reuersus est Bruxellam, adij hominem, colloquuti sumus horas ferme quinq;. Ibi, ut est aperti animi liberæq; linguæ, effudit in me ferme, quæ nunc obijcit Huttenus: me iactasse illum esse natum Iudæum, me illi molitum fuisse exitium. Et quid nõ? Ita candidi illi ac fortes amici Germani, totam inuidiam in me deuoluerant. Primum illud dicã nec amicitiam, nec inimicitiam quæ mihi fuit cum Aleãdro quicquam attinere ad causam Lutheri. Erat amicus antequam auditum esset Lutheri nomen. Nec ob Lutherum illi factus sum inimicus, sed quod me sine causa perstringeret, ut aiebant, ac odioso negocio inuolueret. Quod si per linguas uirulẽtas licuisset cũ Aleandro perpetuam habere amicitiam, fortasse minus odiose gestum fuisset Lutheri negociũ, nec in tot urbibus renouatus fuisset fumus & incẽdium, quæ res nihil aliud quàm iritabat animos hominũ. Qui prius irascebar molienti perniciem, cur non fierem amicus iam mutato studio periculum depellenti? Nam id ipse mihi deierauit Bruxellæ, & post in Germaniam reuersus cognoui non esse uanum, ex his qui negocio interfuerunt. Quid autem flagitij, si Aleander in libris meis prædicetur trilinguis eruditionis antistes? Hanc laudem illi palàm tribuebam, etiam tum, quũ maxime ferueret inter nos simultas. Et quum quidã linguæ Latinæ principatum mihi tribuerent, etiam hanc laudem inimico cessi inimicus. Plenius illũ laudauit

dauit Huttenus,in epistola,qua iugulat illũ, scribẽs se dolere esse in eo, quod illi inuideatur. Quid speciosius hac laude ab hoste data, eße in Aleandro doctrinam inuidia dignam? Ego certe moderatius illum laudaui. Atque hoc Hutteni de se præconium Aleander apud me iactauit. Dicam ingenue, quod sentio, ut peßime meritus est de me scelerosus ille, qui Aleandrum in me iritauit, ita lubens talis amici posseßionem recuperarim si liceat, ne tantulum quidem ab illo uenans commodi. Hoc quum nihil ad Lutheri negocium pertineat, quid est quod queritur Huttenus? Per me licet illi odiße Aleandrum, quantum uolet. Porrò quæ scribit Huttenus, ille te amat unice, illum tu dilectũ habes, cum illo suauiter uiuis, & in mediam quandoq; noctem producis literatas fabulas, etiam conuenit inter uos, ut Romam eatis unà, ipsius commentum est, non mea uox. Etenim quæ in epistola ad Laurinum cõmemoro de consuetudine cum Aleandro, omnia in hoc producuntur, nõ ut psuadeã magnã mihi cũ illo eße amicitiã, sed ut aduersus eos, q meã profectionẽ fugã eße iactabãt, docerẽ me palàm, & omnibus cõscijs abiße. Iam finge id qd' nõ est, me Aleandro male uolẽti, male uelle, sed simulaße amicitiam, quo minus læderet, utq; hac specie Theologos quosdam omnia molientes compescerem, an mihi indignabitur Huttenus si uafricie nulli noxia, meæ saluti consulam? Erat

Louanij furiosus quidã Prædicator mira cõmemora turus de me à prandio, id enim promiserat in concione matutina. Aleander à me submonitus, misso nuncio imposuit homini silentium, alioqui improbissimo rabulæ. Quis non prudentiam appellet potius, etiam inimicis abuti ad rẽ tuam? Quin Theologis quibusdam multum subsedit animorum ex illa nostra tam arcta familiaritate paucorum dierum. Atqui in omnibus colloquijs, adeo nihil dictũ est aduersus Huttenũ ut illius uænam & ingenium magnifice prædicarim apud Caracciolam & Aleandrum indignantẽ utrũque, idque post concilium Vuormaciense, quum res Hutteni satis erant exulceratæ. Postremo utrum est propius humanitati, honorifice scribere de inimicis, quo mitigemus illorum odium, an tam uirulẽtos & plusquam hostiles libellos scribere, qualem Huttenus scripsit in amicum, & beneuolentem & benemeritum & bene mereri cupientem? Nondum finis criminum, sed in epistola ad Laurinum commemoro, rumorem hic fuisse sparsum, Romanum pontificem nescio quid libelli scripsisse in me. Id Huttenus non ueretur deierare à me confictum, quo Lutheranos grauarem inuidia. Quæso quid est tam perditæ leuitatis, quod iste non statim impingat amico? Atqui quum hic plures sint uiri boni, qui sciunt rumorem uere sparsum fuisse, quum habeam à doctis amicis epistolas ex Augusta & Constantia, quibus hoc ut rem compertam scribunt,

bunt, hunc pontificem Romæ palàm damnasse libros meos, quumq; illi habeant epistolas meas testantes me id nequaquam credere, quid superest, nisi ut omnes intelligant Hutteno esse parum frontis. Sed ausus sum hunc laudare pontificem, qui male mihi quondam uoluerit, quiq; nihil adhuc egerit, unde laudari mereatur. An uerum sit quod scribit Huttenus nescio. Certe nihil unquam tale perlatum est ad me, nec ego quicquam tale de illo suspicatus sum. Fuit olim mihi cum illo Louanij ciuilis amicitia, & ut ipse scribit societas studiorum. Nec unquam sensi animum illius in me parum amicum. Quid autem de illo prædico, nisi bonam spem, quã illius senectus, perpetua integritas, & eruditio nobis porrigunt? Istud hortari magis est, quã laudare. Præterita laudo, de quibus si mentiar refelli possim. De futuris bene ominor. Proinde quis non uideat quàm non apposite adhibitus sit iocus insulsus Hutteno, ista facies ó Timon. Et tamen nihil addubito, quin Huttenus hic sibi uideatur mire festiuus. Sed ante pronunciaueram minime bonũ futurum. Quum nunquam sim Hutteno de hoc pontifice loquutus. Impudenter facit, qui hoc ex aliquo compotore auditũ mihi apud orbis tribunal crimini obijciat. Dixi me uereri, ne parum æquus esset Luthero, de cæteris nunquã pronunciaui, quanquam ostenderet argumenta animi cupientis etiam Romanam curiam ad meliorem frugem reuocare. Porrò quod ait

agitatum

agitatum de me ut pro hæretico arriperer, credo ia-
ctatum & optatum à quibusdam furiosis monachis.
Inter principes nunquam hoc est actum. Habebam
& in Hispania amicos, huic qui nunc est pontifex
proximos: habebam & Romæ uiuo Leone, multum
dissimiles Hutteno: habebã in aula Cæsaris magnos,
de quibus nec suspicabar quàm essent amici. Ex ho-
rum literis melius cognoui quid ageretur, quàm
Huttenus, qui latitans tantum hoc sciebat, quod ali-
quis clancularius susurro deferebat. Habeo apud
me articulos ad Cæsarem delatos, quos Glapion sua
manu notauit. Nulla illic hæresis mentio, neq; quic-
quam quod ad hæresim pertineat. Habeo literas can-
cellarij Gattinarij, quæ testantur fuisse suspicionem
de quibusdam libellis qui ob stili uenustatem uide-
rentur esse mei, in quibus tamen nihil esset hæreti-
cum, aut tale qualia scriberet Lutherus. Sed Ioan-
nem Glapionem recenseo in eadem epistola, citra
contumeliam. Nihil enim laudis in illum confero.
Hic Huttenus proferens δείνωσιν suam: Quid,
inquit Glapion? quanta & ipse tuba abs te canitur?
Quum hæc mea de illo sint uerba: Ad hæc R. P. Io-
annis Glapionis, qui Cæsari erat à concionibus. Hæc
est tuba, qua uirum illum decanto. Sed impudentius
est, quod addit. Atqui solebas execrari hominis ma-
liciam. De Glapione nunquam uerbum, neque dixi,
neq;

neq; scripsi Hutteno, sed & hoc mendacium aliquis compotor illi detulit. Et ex huiusmodi nænijs contexuit talem calumniam in amicum. Atq; hic etiam me de Glapione loquentem facit, quæ mihi ne per somnium quidem unquam uenerunt in mentem. Glapionem semel duntaxat tribus uerbis salutaui, forte obuium, idq; Bruxellæ post Vuormaciense concilium. Cætera literis acta sunt inter nos. Quid ille molitus sit, aut peregerit in Lutherum nescio. Certe quicquid huius fecit, non meo fecit impulsu. Ego ut ingenue dicam, quemadmodum nunquam ausus sum homini toto pectore fidere, ita nunquam gessi in illum inimicũ animum. Mihi certe non semel strenuum amicũ præbuit apud Cæsarem, quod satis habeo compertũ. Iam uero festiuũ est, quod homo perspicax ac Lynceus ex uno colloquio nobis sic depingit Glapionẽ, quasi modios aliquot salis cum illo ederit. Equidẽ quantũ ingenium hominis ex prudentũ narratione, eq; ipsius ad me literis conijcere potui, Huttenus si decem annis uixisset cum Glapione, nondum pernouisset illius ingenium. Non potui uero sine risu legere, quod quum Glapioni miram uafriciem affinxisset, me facit illi simillimum. Imò non tam dissimilis Camelus uulpi, quàm Erasmus dissimilis Glapion, si modo talis erat, qualem nobis depingit Huttenus. Sed de meis moribus erit alibi dicendi locus. Male habet & illud Huttenum, quod in quadam epistola

per

per occasionem insero Syluestrum Prieratem humaniter & amanter ad me scripsisse, quum tamen illum ne titulo quidem honorifico digner. Tantum aio Syluester ille Prieras. Illius ad me literas dico humanissime scriptas. O miram adulationem. Sed ista scribis inquit, in inuidiã Lutheri, imò in hoc scripsi, ut ostẽderem esse causam, cur de Roma adeunda cogitarẽ. Quod si tantopere cuperem mouere inuidiam Luthero, liceret hoc alijs rationibus efficere. Certe Prieratem semper contẽpsit Lutherus. Iã in Catalogo Marinum Caracciolam uoco R. P. nuncium apud Cæsarem apostolicum, nihil aliud de illo Prædicans, nisi quod is præter cæteros hortatus esset me, ut scriberẽ aduersus Lutherum. At Huttenus uocat hunc malũ hominem. Quid hoc mea, si malus est? Ego non prædicaui bonũ. Et tamen mihi bonus & commodus amicus erat, donec hæc tragœdia uiciarit omnes amicitias. Iam male habet & illud, quod Eccium alicubi nomino, citra contumeliam opinor, & affingit meum de illo testimonium uetus, quale commodum est ipsi, non quale à me proditũ est. Sed intolerabilius, quod in epistolis laudatur Ioannes Faber ordinis Prædicatorij. Is qualis nũc sit nescio. Certe mihi Louanij persuasit, quod institueret Augustæ collegium tradẽdis linguis, ac bonis literis. Ostẽdit diploma Cæsaris Maximiliani. De capitalibus quibusdam inimicis Lutheri, atq; de ipsa Romana curia, plusquam hostiliter loquebatur.

quebatur. Arridebat morum commoditas, & in suá Theologia uidebatur non uulgariter eruditus. His rebus extorsit à me cõmendationes aliquot. Quin & Coloniæ, cum illic esset Cæsar, colebat nos, & de Luthero reliqt æquissimũ iudiciũ, sua manu descriptũ, tũ apud Card. Moguntinũ, tum apud me. Quid hic aliud criminari potest Huttenus in me, nisi simplicitatẽ & candorẽ animi? Si talis est nũc, qualem ille prædicat, ego tantam uafriciẽ de homine Germano suspicari non potui. Nec meum erat præstare, qualis ille post futurus esset, non magis profecto, quàm efficere potui, ne Huttenus mihi sic laudatus antehac, & laudatus ex animo talis euaderet, qualẽ se declarat in hoc libello, qui nulli bono nõ displicet. Cæterũ cum Ioanne Fabro Canonico Cõstantiensi mihi intercessit amicitia, priusq̃ Lutherũ nosset orbis. Quod si uelim omnibus renunciare amicitiam, qui aduersantur Luthero, uix ullum mihi reliquum facerem eorum, quibus ego debeo omnia. Scripsit ille librum in Lutherum. At non scripsit me impulsore. Verum aliquando dixi librum illum omnibus merdis percacandum. Qui hoc detulit Hutteno, ipse nimirum est omnibus merdis percacandus. Nam ea uox nec audita mihi est ex quoquam, nec mihi unq̃ uel in somnis uenit in mentem. Constantiæ præfationem duntaxat legi, laudaui scriptionis modestiam. Vnũ locũ legi, nõ perlegi, in quo refellit, quod Lutherus scripserat, nũc demum Romæ decretum esse, animas esse immortales, is

 mihi non

mihi non displicuit. Nõ sum tam impudens, ut pronunciem de libro quem nõ perlegerim, & tamen nõ statim probat Lutherũ, cui non placet liber aduersus illũ scriptus. Lodouicum Berũ, & candidũ amicum & fidũ patronũ habui, prius q̃ in orbe notus esset Lutherus. Et hunc calculum inter felicitates meas numero. Est enim multis eximijs nominibus præcipuum huius urbis ornamentum, sic assertor suæ Theologiæ, ut tamẽ æquus sit bonis literis, & quietis studio, minime infensus negocio euangelij restituendi, tametsi totũ Lutherum nequaq̃ approbat. Quod si Hutteno decretũ est, indignari omnibus, qui male sentiunt de Luthero, quare solum hunc perstrinxit, quum hic sint innumeri? Quanquam Berus is est qui nec benedicta Lutheri deprauet, quemadmodũ faciunt multi, nec stolide uociferetur in quenquam. Certe nihil minus est quàm Curtisanus. Et huius uiri nomen Huttenus tam illoto sermone tanta perstringit acerbitate, quasi patrem ipsius necasset, cũ ille nunq̃ uerbo læserit Hutteni, uel rem, uel nomẽ, uel amicum. Huic adiungit Ioannẽ Gebuilerium, qualis qualis est, quiduis potius, q̃ Curtisanũ, q cũ mihi usq; adeo nihil est familiaritatis, ut nec ille un q̃ uiserit ædes meas, & ego illius ne nouerim quidem, neuterq; alteri, uel in uia sit unq̃ locutus. Et tamẽ ita scribit Hutt. male edoctus à suo suggestore: Atq; hos habes domi tuæ, cũ me excludis, & quotidianis confabulationibus dignaris. De Gebuilerio dixi quæ mihi sit cũ eo familiaritas. Berus amicus

rus amicus, ac uicinus etiam, nonnunquam uix intra duos menses me semel inuisit. O quotidianas cõfabulationes. Sed quid imputes Hutteno? Sic illi detulerat choragus huius fabulæ. Quid cogitabũt hæc legentes, qui rem nouerunt? Sed Latomum, Ecmondanum, Atensem olim uituperatos, nunc partim ambigue, partim oblique tracto in epistolis. Quum esset inter nos fœdus aduersus hostes linguarum & bonarum literarum, fateor me nonnunquam questũ per epistolas apud amicos de quorundam pertinaci conspiratione aduersus meliora studia. Et ita cum illis bellum gessi, ut semper essem propensus ad pacem, si contigisset. Itaque à Latomo semper temperaui, sperans fore ut desineret. Ecmondano nunquam blanditus sum. Atensis uir erat, nec inhumanus, nec iniquus bonis literis, sed ingenio iritabili. Itaque per quosdam monachos ac Theologos protrusus est ut ageret odiosam fabulam. Et qui huc adegerunt hominem, eadem opera adegerunt in mortem. Erat enim imbecilli ualetudine, & iræ impatiens, iniuriæ insolens. Ac post huius mortẽ maxime cœpit ea tragœdia incrudescere, ut intelligas illum multa moderatũ. Porrò quod de eo scripsi, illũ ab omnibus esse laudatissimũ, nec unq̃ tamẽ satis laudatũ, hoc etiã ipsi Theologi Louaniẽses cũ risu legerũt. Laudabatur enim quotidie solẽnibus Encomijs in schola, tanquam uicecãcellarius eius Academiæ. Mihi certe quod

 ad ipsius

ad ipsius naturam attinebat, nõ erat iniquus, qui solus omnium autor fuit, pacis cum Theologis sarciendæ. Doctrina iudicioq́; longo interuallo superabat omnes. Mihi, moriturus etiam denunciabat pacem & amicitiam, quod ad ipsum attineret. Deniq; ueretur Huttenus, ne cum Leo quoq; in gratiam redeam. Nec id grauarer facere, dicam enim ingenue, si ille declararet animum amicitia dignum. Salutaui hominem Caletij fortè obuium, & dextram dextræ iunxi. Quid ni, cum iam inter nos debellatum esset? Cæterum aduersus Leum nihil attulerũt momenti auxilia Germanica. Cum scriberent amici Germani, uel inuito me, Germanos dilaceraturos Leum, primum dissuasi, id si nõ possem obtinere, admonui, ut argumentis agerẽt potius, quàm conuitijs, cum primis aũt temperarent ab iniuria gentis, quod tamen factum non est me uehementer improbante. Dialogum aduersus Leum scriptum, constanter ac perpetuo damnaui. Post ingentem epistolarum fasciculum à diuersis eruditis satis hostiliter scriptum in Leum adeo pressi, ut duobus tantum amicis fecerim inspiciendi copiam, Dorpio & Moro, & quibusdam hortantibus ut euulgarem, respõdi mihi decretum esse quiescere in posterum, si conquiesceret Leus. Habes lector omnia, quibus animus Hutteni poterat exulcerari. Atq; in his uides ꝙ nihil sit quod uulgarem etiam amicitiam deberet dirimere. Venio nunc ad illud, quod ille uult esse totius causæ caput. In quo tamen non

expedit nimium probari Hutteno, ne dum Scyllam fugio, deferar in Charybdim. Id ita proponit, ut statim coniungat duo palàm falsissima, me pridem fuisse factionis Lutheranæ, nunc totis uiribus oppugnare rem Euangelicam, quum perpetuo sim aucrsatus illam factionem, nec unquam desierim quanta possum syncewritate prouehere rem Euangelicam. Sic autem assumit, magnificis quidem uerbis, sed parum pudenter: Quid, inquit, tandem esse possit, quur tu qui Romanum Pontificem nuper in ordinem redigebas nobiscū, ipsam Romam scelerum ac improbitatis sentinam uindice calamo increpabas, bullas ac indulgentias detestabaris, ceremonias damnabas, Curtisanicam exigebas, ius Canonicum & Pontificū scita execrabaris: In summa, uniuersam illius status hypocrisim seuerissime profligabas, is nunc retro actus, contraria sequaris, & cum hostili parte societatem ineas?

Rursum alibi: Qui sepultam pietatem refodiebas, Euangelium è latebris in lucem reducebas, fidem & religionē instaurabas, is nūc ad eandem conculcandū, eijciendum, prosternendum, & interimendum operam profiteris. Eamus nunc & dicamus, huic criminatori esse aliquid frontis. Hunc in modum causæ summam proponit Huttenus, & quod semel assumpsit, subinde uerbis alijs atque alijs inculcat & exaggerat, quasi quod per se uanum est, sæpius asseuerando fiat uerū. Atq; hic expedit omnē orationis copiam, omnem

 uim ac

uim ac uehementiam. Vbi fundamentũ totius dictionis inane est ac friuolũ, quo magis oratione tumultueris, hoc magis perdis aquam & operã. Neq; enim hic licet in causa seria, quod in fictis etiã cõtrouersijs fieri solitum, reprehendit Quintilianus, ut quis suo arbitratu fingat, cui respõdeat. Mire se torquet dum expendit quibus causis ab instituto tam sancto, ad rẽ sceleratissimam transferri potuerim. At in hoc erat illi laborandum, ut doceret esse uerum quod assumit. Ibi uehemens orator nihil habet quod dicat, nisi, quidam mihi narrarunt. Grauiter & atrociter exclamat in eũ, qui deserta & prodita causa Euangelica trãsfugerit ad partem diuersam, qui pecunia corruptus, bonos uiros, ueritatem Euãgelicam, libertatem publicam, summis uiribus oppugnare cœperit. Atqui hoc quod assumit, aut cõuenire debuit inter nos, aut idoneis argumentis erat probandũ, prius q̃ ueniret ad illos suos affectus tragicos. Tot epistolis, tot libellis, tot testificationibus perpetuo clamo, me neutri factioni uelle inuolui. Qur id statuissem multas reddo causas, & tamen non omnes prodidi. Atq; hac in re nihil me accusat mea cõscientia apud iudicem Christũ. In tantis rerum tumultibus, in tantis etiam periculis, & famæ, & uitæ, ita moderatus sum mea consilia, ut nec tumultus autor essem, nec causam quæ mihi nõ probabatur adiuuarem, nec Euangelicam ueritatem alicubi proderem. Si hoc indignatur Huttenus, quod nõ profitear unà cum ipso Lutherum,

iam ante triennium id testatus sum in Coronide addita colloquijs familiaribus Louanij, me ab ea factione alienissimum, & esse, & semper futurum. Nec ipse solum absum, uerum amicos quoscunq; potui, ut eadem facerent, pro mea uirili sum adhortatus, & adhuc adhortor, nec id facere desinam. Factionem appello studiũ illud animi, uelut in omnia quæ Lutherus scripsit, scribit, aut scripturus est iurati. Atq; hic affectus sæpenumero bonis etiam uiris imponit. Quin & palàm omnibus amicis denũciaui, ut si me nõ possent amare, nisi Lutheranũ, sumãt in me quẽcunq; uelint affectũ. Amo libertatem. Nulli factioni seruire nec uolo, nec possum. Amicorũ causa non erant, inquit, deserendæ Lutheri partes, quorum aliquot iactat etiam de me bene meritos, qui tam non possint auelli à Luthero, quàm ab ipsa ueritate. Quos amicos narret nescio, ego uideo multos antehac Luthero deditissimos, nũc partim mussare, partim tædere Lutherani nominis, partim dãnare quod prius approbabant. Si quisq̃ amicus tantum apud me ualuit unquam, ut in ipsius gratiam me addicerem Lutheranæ factioni, eidem hoc largiar, ne ab illius factione desciscam. Si me quisq̃ uidit tam potũ, ut totũ Lutherum probarim, patiar ut me uocet rhipsaspidem, pro Erasmo. Quid aũt mirũ, si ego recusem nomen Lutherani, cũ hic neminẽ uideam, qui sustineat dici Lutheranus? Nã quod Huttenus ægre admittit hãc appellationẽ mirũ uideri non debet, cũ nec ipse Luthe-

rus agnoſcat eum, ac patrocinium etiam auerſetur. Et *niſi me planè fallit animi coniectura, mallet* Eraſmum *aduerſarium, quàm* Huttenum propugnatorem. Sed *illius res fortaſſe ſic habent, ut illi bono ſit* Lutherani *uocabulum, utpote, quod ipſum nunc ſolum & tuea-tur & alat.* Nihil *unquam damnaui* Lutheri odio, *quod recte dictum eſſet: nec unquam approbabo illius amore, quod mihi ſecus dictum uidetur.* Si *fuiſſem il-li iuratus, aut illius ſodalibus, tamen laudatur is, qui reſipiſcit.* Nunc *me dehortante res hæc cœpta eſt.* No-*runt hoc impenſæ* Lutherani *quondam, nunc quales ſint neſcio.* Quid *in* Luthero *metuerim, declarat illa prima epiſtola, quam ad illum ſcripſi.* Deſidero *in* Lu-*theri ſcriptis modeſtiam & manſuetudinem* Euange-*licam, noto peruicaciam aſſeuerandi.* Eadem *quo ma-gis in eo deſiderem, faciunt illius libelli, qui prodeunt indies atrociores, etiam in ſummos principes, quos quales quales ſunt, non expediebat iritari.* Et *inter a-micos dolens aliquoties dixi me dubitare de ſpiritu il-lius, nec unquam tamen certò pronũciaui.* Hoc *tantum hactenus iudicaui de* Luthero, *& in eo conſtantiſſi-mus fui, ſcriptis, dictis, clàm, palámque eadem teſtifi-cans.* Vbi *eſt igitur iſta mirabilis inconſtantia mea?* Vereor *ne iſtos magis offendat mea conſtantia.* Sed *omnibus rebus omiſſis, totus feror in* Lutherum. Iſthuc Huttenus *audiuit ex compotore quopiam.* Verum *uel ex* Achate *illo ſuo* Epphendorpio *diſcere potuit me*

tum nihil

tum nihil minus agere, quàm hoc quod obijcit. Iam tũc *aggreſſus eram paraphraſim in* Lucam, *in qua totus eram, quum hanc tragœdiam exordiretur* Huttenus, *propugnator* Euangelici *negocij*. Cæterum *in* Catalogo *promitto tres dialogos aduerſus* Lutherum. Proferat *mihi hoc uerbum ex ſcriptis meis, aduerſus* Lutherum? Aio *de* Luth*erano negocio, collationem appello uerius quàm diſputationem*. Et *eos aio conceptos magis quàm inceptos, nec admodum in animo eſſe perficere.* Quod *ſi perfecero, nõ prodituros niſi autoribus his, quorũ intererit.* Et *interim moneo lectorem, ne ex hac pollicitatione faciat præiudicium.* Primum *igitur non promiſi hos dialogos, & ſi promiſi, non promiſi populo, ſed* Pontifici *&* Cæſari, *ut horum arbitrio uel premantur, uel ædantur.* Et *in his tamen promitto ſummam erga* Lutherum *æquitatem.* Qui *ſcit igitur* Huttenus, *an his dialogis ſubleuandus ſit* Lutherus, *an affligendus?* Nam *utrunque fieri poteſt, quum illic adfuturus ſit, qui* Lutheri *partes agat*. Iam *audio quoſdam dicentes :* Interea *ſuſpendis hominum animos, qui non pronuncies quid ſentias de* Luthero. Primum *nec uacat intendere his quæ multa ſcribit* Lutherus, *& ſi uacaret de toto negocio pronũciare, longe ſupra uires meas eſt.* Quid *aũt pronunciem?* Si *totũ* Lutherũ *damnem, uideo cui parti addã animos, & quantũ bonorum obruam.* Si *totũ probem, primũ fecero arrogãter, qui probem, quæ forte nõ intelligo.* Deinde *cõiecero me in*

 factionẽ,

factionē, quæ plurimos habet, cū qbus mihi nihil uelim esse cōmercij. Qui Lutherū oderūt, etiā me tacēte oderūt, q fauēt, nō ideo flagitāt meā sententiā, ut æquū audiāt, sed ut habeāt suæ sentētiæ ꝓpugnatorē. Si diuisero sentētiā, utriq; parti quædā tribuēs, quædā adimēs, utrinq; me dilacerādū præbuero, nec aliud, q̄ nouos excitaro tumult⁹. Itaq; mihi cōsulti⁹ uisū est hic cōqescere, donec principes & eruditi, studijs omissis, expetāt ea cōsilia, quæ sine tumultu ꝓspiciāt euāgelicæ ueritati & gloriæ Christi. Bellū uero est, quod dū studet uideri festiu⁹, ait mihi ceu Caiphæ uerū exćidisse dictū, Lutheranā doctrinā totā opprimi nō posse, nisi simul corruat bona pars euāgelicæ synceritatis ac publicæ libertatis, quasi nō idē semp cōstātissime tū dictis, tū scriptis sim testatus. Et hoc me discruciat, istos sic causā agere, quasi seruari nolint, tāetsi si quid recte docet Luther⁹, nō est Lutheri, sed Christi. Iā fingat me scribere cōtra Lutherū, an eius rei ius nō erit ei, q cū Luthero nunq̄ habuerit fœdus, et quo dehortāte rē et cœpit, et hucusq; ꝓuexit? Figat me initio fuisse Luthero fautorē, an ideo erūt mihi probāda oīa quæ scribit, quia placuerūt exordia? Quid si Lutherus posthac scribat aduersus articulos fidei? An Huttenus uetabit aduersus eū scribere? Cur aūt Huttenus usq; adeo feroćit aduersus eos, q scribūt aduersus Lutherū, cū nihil intersit inter disputantē & scribentē? Lutherus ad disputationē etiā ꝓuocat. Si doctrina illius syncera est, ꝑ cōtradictionē, uelut aurū igne purgatū, magis elucescet. Sin falsa est, recte īpugnatur ab oībus. Sin quædā habet falsa ueris admixta

repurgatur. An ptinus subuertero totũ euãgeliũ, si cũ Luthero dispute, an qlibet Christianus sit sacerdos, an oĩa sãctorũ opa sint peccata? Luther⁹ ipse nõ formidat meũ, imò nec cuiusq̃ assultũ, sed forti animo expectat Erasmũ si pdeat. Quid igitur tumultuatur Hut. suspectã interim reddẽs Lutheri doctrinã, quã ita demũ credat fore stabilẽ, si nemo labefactet? Hæc loquor, nõ q̃ mihi sit anim⁹ cõgredi cũ Luthero, si liceat cõqescere, Sed ut Hutteni calũnijs respõdeã: Ego Vertũnũ, Proteũ ac Polypũ egi, memet in oĩa uertẽs, nihil nõ et faciẽs, & patiẽs, ne ptraherer in hãc harenã gladiatoriã. In aulã ptrahẽtibus, manib⁹ ac pedibus excusaui me. Intẽtata ex altera parte pericula, partim declinaui, partim ppulsaui, partim dissimulaui. Cæsari me subduxi, fortunas oblatas cõstãter recusaui. Tot monarchis, tot principibus, tot amicis huc uocantib⁹ excusaui me. Sed qui te incitãt, inqt, aduersus Lutherũ, aut potẽtissimi sũt, aut pessimi, aut utrũq;. Tãto magis Hut. debebat admirari cõstãtiã meã. Qui potẽtissimi sũt, his in procliui est & pdere, et seruare. Qui pessimi sũt, facillime lædũt. Qui sũt utrũq;, magis etiã sunt formidabiles. Et tamẽ hactenus nec ab his ppelli potuit Erasmus ille infirmus, & imbecillis, & ad quãuis aurã mobilis. Interim irridet & illud quod scripsi, totũ mũdũ acuere stilũ in Lutherũ, & minitatur fore Lutheranos, q stilũ acuant in me, iubetq; sibi cõmõstrari aliũ quendã mundũ, quasi hic tot⁹ stet à Luthero. An hic cõmemorẽ q̃ multi scripserint in Luth? Apud Italos Syluester Prierias, Thomas Todiscus, Iacobus de Vio, Catarinus. Apud Germ.

Eccius, & Minorita quidam Lipsiensis, nomẽ excidit. Gocleius, Ioannes Faber, & Hochstratus. Apud Gallos tota Academia Parisioruͫ, Iustinianus Augustinus. Apud Louanienses Latomus, Ioannes Turenholtius, Eustathius Dominicanus, Vincentius eiusdem ordinis. Ex aula, Marlianus Tudensis episcopus, & Rimaclus Cæsaris à secretis. Apud Anglos rex ipse, Ioannes episcopus Roffensis. Ac tertius quidam tam amarulentus, ut ipsi Luthero possit mediuͫ unguem ostendere. Apud Hispanos Stunica & Caranza. His adde bullam Leonis & ædictuͫ Cæsaris. Iam plurimi sunt qui nonduͫ ædiderūt sua. plurimi qui nōduͫ absoluerūt, plurimi quos ego nō noui. Hæc ideo tantuͫ recẽseo, ut declarẽ hyperbolen meam sine causa irrisam ab Hutteno. Porrò Lutheranoruͫ in me libellos adeo nō metuo, ut doleā non prodisse ante treis annos. Imò mihi nōnunq̄ fuit inanimo subornare quempiam qui prouocaret huc aliquem insigniter Lutheranum. Nec enim alia res me poterat liberare inuidia. Nam Huttenus nihil minus est quàm Lutheranus, & huiusmodi nenias scribere, nihil minus est quàm scribere. Nec unquam tam male sensi de Lutheranis, ut suspicarer illorum quenquam tales sycophantias in quenquam uelle scribere. Nec ipsi Luthero puto me tam esse inuisum, ut talem libellum in me scriptum approbet. Quanquam si approbaret, haud magnopere commouear. Sed Metius interim conquiesco, intentus ad euentum belli, dignus qui

dilacerer

dilacerer ob perfidiam. Si dignus est malo, qui suis laboribus suóque sumptu studet utrique parti prodesse, quo præmio dignus est, qui suis tumultibus suáq; stulticia utramque partem lædit, & hanc iritans, quam non possit cōpescere, & alteram inuidia degrauans, imò grauissime lædens eam cui fauere se iactat, & subleuans eam cuius se profitetur hostem? Nec consisto interim ociosus ut ille Metius, sed perhenni studio quà licet rem Euangelicam prouehо. Pugnent iuuenes, ego iam me ad eum diem compono, qui me hinc euocabit ad tribunal Christi, qui tametsi nulli non uenturus est, tamen mihi sanè procul abesse non potest. Video quantis odijs, quantisq; conuitijs res agitur. Difficillimum est inter hæc tenere tranquillitatem illam animi Christiani. Dum paraphrases meditor, sentio componi motus animi mei, méque meipso fieri meliorem. Et sunt in utraque parte, qui mihi gratias agant, profitentes sese ex his uigilijs meis capere fructum. Fatetur & hoc Huttenus, esse quod maiori cū fructu possim agere, q̃ si scribam aduersus Lutherū, atq; huc me hortatur. Cur igitur hoc agentem talibus epistolis interpellat? Tergiuersatorem me uocat, quod uarius sim in epistolis. An me uellet eadem ad omnes scribere, uelut eundem calceum cuiuis pedi addentem? Præsertim quum ad personarum uarietatem accedat & rerum & temporum diuersitas? In tali uero dissidio, in tam diuersis studijs, qui

dijs, qui uitari potest, quin oblique scribas quædam? Dicet, præstiterat tacere. Vtinam isthuc mihi liceat. Sed premor, urgeor, obruor, ut necesse sit à me depellere inuidiam. Paulus quoties mutat orationem suam, nunc blandiens, nunc obiurgans, nunc obsecrans, nunc minitans, multa dissimulans? Non in hoc est inconstantia, sed in scopo qui illi semper idem est, utcunque mutat uocem aut uultum. Doceat quisquam me mutasse institutum, & obijciat inconstantiam. Verum ipsa res indicat me perpetuo hoc agere, quod olim institui. Proueho bonas literas, ac synceriorem, & simpliciorem illam Theologiam pro uiribus instauro, idq́; quoad uiuã facturus sum, siue amico, siue inimico Luthero, quem ego pro homine habeo, & puto falli posse, & fallere. Lutherus cum cæteris transibit, Christus manet in æternũ. Quod si Lutherus spiritu Christi ducitur, precor, ut Christus bene fortunet quod agit, sin minus, miseret me publicæ calamitatis. Magnifice uero de utriusq; animo pronunciat Huttenus. Ait me Luthero ex animo charũ esse, cum ego in illum animo sim iniquissimo. O' me hominem ingratum, qui non redamem amantem. De animo Lutheri in me, nihil hic disputabo, nec causabor epistolas quas de me scripsit suis amicis, non admodũ amice. In tali negocio nõ est spectãdus affectus priuatus, neq; refert q̃ conueniat Erasmo cum Luthero, sed q̃ꝑ conueniat reip. Christianæ cũ Euangelica doctrina. Quod si

rationem haberem priuatorũ incommodorũ, nulli magis indignari debebã, quàm Luthero, qui me meosq; libros tanta degrauauit inuidia: quiq; mihi omnes fermè amicitias, uel disrupit, uel malo fermento uitiauit, nec parum attulit incõmodi bonis literis à me semper defensis, tum uetustis autoribus, quarũ autoritatem restituere conor. Sed quicquid est humanũ, posthabendũ est ubi agitur de gloria Christi, déque synceritate fidei catholicæ, cui utinam Lutherus, uel quiuis alius consuluisset, & librorũ meorum, & fortunarũ omnium, & huius deniq; capitis iactura. Cæterũ unde nouit Huttenus, quid animi habeat Lutherus erga me? Sic cõpotor quispiam illi retulit. Et ille audiuit ex alio, rursus ille ex alio. Atq; ita per uiginti trãsfusus rumor ad ipsum puenit. Ex his cõtexit libellos. Nihilo pl⁹ nouit, quo animo ego sim in Lutherũ. Sed nõnunq̃ disputo aduersus Lutherũ. Hoc mihi nouum nõ est. Nõnunquam in eodem cõuiuio Carneadem referens disputo pro Luthero, & contra Lutherũ, aliquando animi gratia, interdum expiscãs, quid hic aut ille sentiat, aliquoties & discendi causa. Nec unq̃ tamẽ ea disputatio apud me excessit in aliquã amarulentiam. Aequis auribus utrãq; partẽ audire possum. Mihi placet hæc libertas in cõuiuijs & familiaribus colloquijs, qua sæpe utor ĩmodice, aliorũ animos ex meo æstimans. Ac ne me uitijs oĩbus liberẽ, hoc mihi uitiũ est præcipuũ, sic insitũ, ut ægre

possim

possum uincere, quum non semel expertus sim quosdam oblitos, quàm multa ipsi liberrime dixerint, quod à nobis dictum fuerat, meminisse, ac referre, & per occasionem impingere, multis interim, ut fit, affictis ac deprauatis. Atqui decebat ea quæ inter pocula dicuntur in uino scribere. Quoties in conuiuijs imperium transtulimus in Iulium Pontificem, & summum Pontificium in Maximilianum Cæsarem? Deinde Collegia Monachorum matrimonio copulauimus collegijs Monacharum. Mox descripsimus ex illis exercitum aduersus Turcas. Deinde colonias ex ijsdem in nouas insulas. Breuiter uniuersum orbis statum uertebamus. Sed hæc senatusconsulta non inscribebantur æreis tabulis, sed uino, sic ut sublatis poculis, nemo meminisset, quid à quo dictum esset. Maioris etiam inciuilitatis est, criminationem struere ex his quæ amici freti fide nostra, libere nobiscum nugantur per literas. Habeo qui ex intimis amicis, mihi facti sunt capitales hostes, nihil non molientes in exitium meum, nunquam tamen sustinuit animus meus, ut uel è secretis colloquijs, dum constaret familiaritas, habitis, uel ex epistolis quicquam illis obijcerem.

Tum enim mihi dignus uiderer, qui ex uniuerso hominum contubernio, in ferarum consortium protruderer. Verum illam ad Laurinum epistolam

appellat

appellat odiosam insectationem. Proferat ex ea uerbum unum odiose dictum in Lutherum, Nulla hæresis, nulla hæretici mentio, tragœdiam appello; dissidium ac tumultum appello, quibus uerbis de Euangelico quoq; negocio loqui poteram. Tantum placo quosdam Lutheranos, qui nullo iudicio feruntur impotenti quodam impetu, & ad quemuis leuem rumorem excitant tragœdias. Vide uero quam causam affingat impudenti lemmati. Ideo tam iniquo est animo in Lutherũ, inquit, qa cœpit illi inuidere tantã gloriam, posteaq̃ illius libri prope magis sunt in manibus hominum q̃ ipsius. Non inuideo Luthero suam famam. Imò malim quouis Care esse obscurior, q̃ habere famã illius. Quã si patitur amore Christi, plusq̃ mortem patitur: nec æquũ est, ut quisq̃ bonus illi inuideat, sim aliter est, prorsus insaniat, qui talẽ famã cuiq̃ inuideat. Ego si queã assequi, cuperem mea perpetuo & omnibus regionibus legi, potiusq̃ temporario fauore rapi. Quod si nõ merentur ipsa utilitate fauorem lectoris, manũ nõ uorterim, etiã si nemo legat. Sed pueri, inquiũt, à cunis Lutheri nomẽ uocare assuescunt. Præstiterat ut assuescerent uocare nomẽ Iesu. Quanq̃ ubi sint isti pueri, nescio. Fortassis Huttenus illos uidit in arce Francisci. Ego quotidie experior quàm multi potẽtes, docti graues & boni uiri execrentur Lutheri nomen, quorũ talis est eruditio, talis uitæ synceritas, ut uix possim suspicari uel affectu

errare illos uel iudicio. Ac ne de sede quidē Romana unq̄ inconstāter loquutus sum Tyrannidem, & rapacitatem, cæteraq; uitia, de quibus iā olim uetus, ac bonis uiris cōmunis querela est, nūquàm probaui. Nec indulgentias usquàm in totum damno, etiāsi cauponationes illas impudentissimas semper detestatus sum. Quid de ceremonijs sentiā, libri mei multis locis testātur. Vbi uero execratus sum ius Canonicū, & pontificum scita? Quid aūt sit pōtificem in ordinem redigere, nō satis intelligo. Primū opinor fatebitur Romæ esse ecclesiam. Nā multitudo malorū non efficit, quo minus sit ecclesia. Alioqui nullas haberemus ecclesias. Et arbitror esse orthodoxam. Nā si qui mixti sunt impij, tamen in bonis manet ecclesia. Huic autem ecclesiæ dabit opinor episcopū. Eum patietur esse metropolitanū, posteaquàm tot sunt archiepiscopi in his regionibus, in quibus nullus unquam fuit apostolus, quum Roma habeat & Petrū & Paulum, duos sine controuersia summos. Iā inter Metropolitanos, qd absurdi sit, si primus locus detur pontifici Romano? Nam hanc tantā potestatem, quā sibi seculis aliquot usurparunt, nullus audiuit me defendentē. Sed Huttenus nō fert pontificem pestilentē. Id optamus oēs, ut pontifex sit uir apostolico loco dignus. Quid si is nō contingat? Depellatur. Atq eadem ratione depellendi essent oēs episcopi, qui nō fungūtur officio suo. Sed præcipua mūdi pestis, iā multis annis fluxit à Roma.

Vtinā

Vtinã liceret isthuc infidari. At iam cõtigit põtifex, q summis ut arbitror uiribus hoc agit, ut eã sedẽ et Curiã nobis purgatã reddat. Id non sperat Huttenus. Et tamẽ multa sunt quæ spem aliquã ostendunt. Et charitas, iuxta Paulũ sperat omnia. Quod si Huttenus uitijs bellũ indixit nõ hominibus, Romã properet, adiuuet hunc pontificẽ hoc conantẽ, qđ ipse molitur. Sed Hutten⁹ indixit bellũ Romano põtifici & omnibus q illi adhærẽt. Etiã ne bono põtifici bellũ indixit? Quid aũt faciet his, qui uolentes nolẽtes adhærẽt pontifici? Quid faciet Cæsari, q pontifici iũctissimus est? Quod si bellũ appellat, depopulari agros, exscindere urbes, diripere opes, depellere possessionẽ: Huttenus hacten⁹ tantũ maledixit põtifici, nec ullã muscã Romanẽsem læsit, nisi ꝓtinus iugulatos existimat, in quos iacit conuitiũ. Sed uideat an expediat iritare, quos iritatos nõ queas opprimere. Romanẽses optarent semꝑ sibi tales hostes, qualis est Huttenus. Qđ si malũ Romanæ Curiæ nõ poterat aliter sanari ꝙ bellico tumultu, confusis ac subrutis omnibus, quũ hic nihil possit Huttenus, satius erat sinere τὸ εὖ κείμενον κακόν, ꝙ tanto orbis malo mouere Camarinã. Vellẽ aũt ex Hutteno scire, quos sentiat, quoties dicit, nos, & nobis. Nã hoc ꝓnomine frequẽter utitur. An oẽs q quoquo modo fauẽt Luthero, et male uolũt Romano põtifici? At ego uideo uariũ esse genus hominũ ĩ hac classe. Sũt enim qdã homĩes docti, meóq; iudicio minime mali, q ple=

raq; Lutheri ꝓbant, & cuperent accisã eße Romani eis potestatem, cuperent pro mundano principe, doctorem Euangelicum, pro tyranno, patrem: optarent subuersas mensas emẽtium ac uendentium in templo domini, optarent cohercitam intolerabilem impudentiam indulgẽtiariorum, Compositionariorum, dispensationariorum, bullariorum, optarent multum decedere ceremonijs, & addi studio ueræ pietatis. Cuperent Euãgelij uigorem quod iam penè obsoleuerat reuiuiscere. Cuperent diuinæ scripturæ autoritati cedere dogmata & opiniones hominum, cuperent humanas constitutiones non præferri præceptis dei. Nollent scholastica decreta quæuis habere uim oraculi, dolentes populum Christianum grauari quibusdam humanis constitutionibus, ueluti de delectu ciborum, de multitudine festorum, de reseruatione casuum, de gradibus cognationis astrictis, de cognatione spirituali. Vellent etiam quædam hnmana placita cedere publicæ utilitati, quod genus est, ex solo consensu coire matrimonium. Cuperent explicari consciẽtias hominum, nimis multis laqueis impeditas. Cuperent conciones eße liberas ac sanctas, cuperent episcopos, qui nunc magna ex parte nihil aliud sunt quàm mundani principes, esse uere episcopos: monachos, quibus nunc nihil est mundanius, esse uere monachos. Hi Luthero fauent hoc nomine, quod hanc prouinciam fortiter uideatur aggressus. Cum his mihi si fœdus non est, certe ma-

te manet uetus amicitia, literarum glutino conciliata, etiamsi non consentimus in omnibus. Horum nullus est, qui Hutteni conatus probet, ne ipse quidē Lutherus. Sunt rursus quidam indocti, nullius iudicij, uitæ impuræ, obtrectatores, peruicaces, intractabiles, sic addicti Luthero, ut nec sciant, nec seruēt quod Lutherus docet. Tantum Euangelium habent in ore, negligunt preces & sacra, uescuntur quibuslibet, & maledicunt Romano pōtifici. Sic Lutherani sunt. Horū inconditos tumultus, & inconsulta concilia principes ac magistratus tandem cogentur opprimere. Itaque fiet horum uicio, ut nec illa corrigantur de quibus mundus merito queritur. Atque inter pocula plerūq; feritur fœdus Euangelicum. Adeo uero stupidi sunt ferè, ut non intelligant sese plurimum officere causæ cui fauent, & qui uelit illis prodesse, necesse habeat eos fallere, ueluti quū medicus imponit phrenetico daturus pharmacum. Cum hoc hominum genere nullum optarim ego commercium. At nec Huttenus uidetur hos probare, quos uicanos appellat. Sunt alij, quos suspicor, non fauere negocio Euangelico, sed inhiare in prædam, ut sub Euāgelij prætextu latrociniū exerceant, hos nec ipse ꝓbat Lutherus. Habent enim longe diuersa dogmata, nimirum hæc. Qui prætexere potest aliquid nobilitatis, ei ius est adoriri uiatorem in publica uia, & spoliare aut captiuum abducere. Ius est, ubi quod erat nummorum, uino, scor

 tis &

tis & alea decoctum est, bellum indicere cuicunq; uisum est cōmodum. Hæc dogmata nō habet Lutherus. Fortasse sunt nonnulli, qui rebus omnibus profligatis ac perditis, Lutheranos se fingunt, ut hoc titulo sibi pariant autores. An hos oẽs Huttenus suscepit defendẽdos? Quoties enim de Lutheranis quibusdam loquor, ille commouetur. Si querar à Lutherano quopiam mihi marsupium detractum in itinere, an Huttenus arbitrabitur hoc ad se pertinere? Nam quod semel queritur se proprio morsu petitum à me, quoniam nec locum indicat, nec rem, ne mihi quidem libet diuinare. Certe quum illa scriberem, non erat animus Huttenum lædere, cui fauebam literarum duntaxat nomine. Et si quid tale fuisset, quod secus habet, quid hoc ad hanc insectationem tam criminosam? Si me decies petisset oblique dissimulassem. Quoties autem reuocat me ad suas partes, quo iubet me uenire? Ad uiros bonos & Euangelicos? Ego libenter aduolarem, si quis commōstret. Si quos nouit, qui pro uino, scortis & alea, semet oblectant sacra lectione, sanctisq; confabulatiunculis, qui neminem fraudant pecunia debita, sed ultro largiuntur non debitam egenti: Qui adeo nō maledicunt immerentibus, ut conuicium ingestũ etiam placido responso molliãt: qui nemini uim aut inferũt, aut minantur, sed iniuriam etian beneficio pensant: Qui adeo nulla mouent dissidia, ut memores, Christum

næ, si illa non desit gloriæ Christi: me illi pro uirili adfuturum, si illa synceris rationibus prouehere nitatur rem Euangelicam. Huiusmodi quum multis locis inculcē, tamen dissimulat Huttenus. Tant ū uenatus est loca quædam quæ deprauaret. Quanquam magis suspicor delatores indicasse loca quædam. Nec enim adducor ut credā Hutteno in tantis negocijs, quæ domi belliq; gerit, eße ocium nostra legendi. Sed intolerabilius est, quod alicubi scripsi, neminem pium non fauere pontifici Romano. Hic non uidet illud postulaße dictionis Oeconomiam, ut pontifice conciliato, odium in quosdā trāsferrem, qui rem parū dexre gerebāt nomine pontificis. Neq; tamen falsum est qd' scripsi. Fauet enim pontifici, quisquis cupit illū maxime florere dotibus apostolicis: licet odisse Leonem, & tamen fauere pontifici. Qui fauet malefactis pontificum, non fauet pontificibus. Obijcit & hoc, quod illius sedis autoritatem, tot seculis sequutus est orbis Christianus. Quod scripsi uerum est, & utinam perpetuo sequeretur, modo illa ageret negociū Christi. Huttenus clamat, id nūquàm futurū. At nos speramus meliora, præsertim hoc pōtifice: Vtrū autem sanctius est, sequi autoritatem pōtificis Romani, an sequi autoritatē Hutteni? Nam ad hāc collationem adhibui dictū hoc. Quēadmodum & illud quod obijcit de autoritate orbis cōsensu, tot seculis cōpbata:

Argumentor enim mihi dandam ueniam, si in rebus controuersis homo parum doctus, sequar autoritatem Romani pontificis, potius quam huius, aut illius: Quibusdam enim illud satis est, ut credant, quod Lutherus dixit αὐτός ἔφα. Hoc si Lutherus postulat, insanit: si nõ postulat, insaniunt illi. Certe constat postea Græciam quoq; in Romani pontificis autoritatem concessisse. Orbem autem uoco maximam orbis Christiani partem, nisi forte Huttenus sophistam agens, obijciet sciopodes nondum dedisse nomẽ pontifici Romano. Quinetiam si principatus pontificis non esset à Christo, tamen expediret unum esse, qui cæteris autoritate præmineret, sed quæ longissime tamen abesset ab omni tyrannide. Quod autem alicubi scripsi oportere sacrosanctam esse Romani pontificis autoritatem, idem non dubitem dicere de singulis episcopis, modo ne præcipiant impia. Iam enim desinunt esse episcopi. Dici uix potest quàm periculose populus assuescat oppedere iussis episcoporum hoc titulo quod mali sint, mox enim nec bonis erit dicto audiens. Obijcit & illud, quod ne morte quidem alicubi scripserim me diuellẽdum à sede Romana. Dicendum hoc erat quum delatus essem, quod conspirassem aduersus sedem Romanam. Quid tum postea? An ideo confirmo tyrannidem, aut uitia Romanensium? Addit me hoc impudenter scribere, qui toties discesserim à sede Romana. Imò hoc impudenter fingit Huttenus. Scri-

nus. Scripta mea diuersum clamitant. Nec ideo discessi à sede Romana, si quædam illius sedis improbaui. Imò sunt inter antiLutheranos qui damnant, quod pontifices hactenus habuerunt omnia uenalia, nec ideo defecerunt à sede Romana. Alioqui & Cæsar & hic pontifex recessissent à sede Romana, qui consultant de tollendis illius uitijs. Obijcit et illud quod alicubi scripserim. Quis non faueat eius dignitati, qui uirtutibus Euangelicis Christum nobis repræsentat? Quid hic calumniatur Huttenus? Admoneo qualem oporteat esse pontificem, & quatenus illi fauendum sit. Sed dicis hoc figurate. Quid refert, si res & tempus figuram postulet? Vbi uero scribo me sanare posse has discordias? optarim posse. Quod si possem, non durarent in crastinum. Sed clama, inquit, ne cesses, annucia populo scelera eorum. Clamaui liberius, quàm mea fortuna ferebat, & eius est clamare in aliena peccata, qui ipse immunis sit à peccatis. Ego parcius insector aliena peccata, quia mihi quoq; conscius sum multorũ admissorum. Clamet Huttenus, homo purus, in quem nihil criminis possit regeri. Nom sum Esaias, & hic iubetur in populum clamare. Huttenus me iubet clamare in principes quum scriptum sit: principi populi tui non maledices. Magni refert utrum deus præcipiat Esaiæ, an Huttenus Erasmo, clama. Est autem clamor quidam inutilis, qui nihil aliud quam tumultus excitat, & iritat ty-

rannidem

rannidem. Alioqui ne nunc quidem cesso clamare in scriptis meis, quatenus spes est proficiendi. Clamo etiam dum scribo paraphrases. Quid enim est aliud Euãgelij lux, quàm redargutio nostrarum tenebrarum? Expendat hoc quisquis integer est, utrum plus utilitatis adferant Huttenici clamores, an mea silentia. Vbi uero defui reip. Christianæ, si licuit prodesse? Quanquam principes nec à quouis obiurgari sustinent. Nam id episcoporum munus est. Atque id conuenit clam fieri potius quàm apud populum. Aut cui sumo hos labores, præter ætatis ac ualetudinis rationem? Si componere, inquit, studes inter partes concordiam, quur alteram partem atrociter impugnas? Imò alio loco dixit Metium, & nũc agit me totis uiribus ferri in alteram partem. Vbi uero commißa est hæc pugna? Tantum in epistola ad Laurinum, aduersus quosdam morosos mihi ius uindico, si res ita postulet, sacræ scripturæ testimonijs ac solidis rationibus, citra conuitia congrediendi cũ Luthero. Et queritur illud Huttenus, quod conuitijs & clamoribus duntaxat agatur cum Luthero. Quur igitur sic debacchatur in eum qui pollicetur se, si congredi uelit cum Luthero, à clamoribus et cõuitijs temperaturum, ac sedata collatione tantum sacræ scripturæ testimonijs & rationibus ueris acturum? Nihil enim aliud promisi, & tamen hoc ita promisi; ut satis ostenderem me non facturũ, nisi ostensa spe proficiendi

ficiendi. Nam quod in Lutheri ſcriptis offendit m[illegible]
immodica maledicentia, & arrogantiæ ſpecies, eæ-
dem res offendunt etiam illos, qui Luthero ſunt iu-
ratiſſimi. Nec id diſsimulaui Coloniæ apud ipſum Sa
xoniæ ducem Federicum, audiente Georgio Spa-
latino, quum nondum exiſſet apud nos Captiuitas
Babylonica. Reſpōſum eſt eum in cōcionibus ac præ-
lectionibus eſſe manſuetiſsimum. Gauiſus ſum & lau
daui, addens eam mauſuetudinem maxime præſtan-
dā in ſcriptis, quæ toto orbe uolitent, quū uox ad pau
cos perueniat. Polliciti ſunt ſe daturos operam, ut id
fieret. Nec Huttenus ipſe negat in Luthero deſide-
randam modeſtiam ac lenitatem. Sed quid hoc, in-
quit, ad cauſam? Iſtuc à nemine minus conueniebat
queri, quàm ab Hutteno, qui quum ubique conten-
dat Lutheri cauſam eſſe iuſtam, ſanctam ac piam,
maxime debebat iraſci uitio, quod plurimorum a-
nimos alienat. Si Lutherus ab initio candide manſue
teq; docuiſſet, abſtinēs ab his quæ prima ſpecie ferri
non poterant, nihil fuiſſet tumultus. Si mihi terq;
quaterq; frater eſſet Lutherus, ſi doctrinam illius to
tam probarē, non poſſem non uehementer improbare
tantam in aſſeuerando peruicaciam, tam acerbam
ubiq; paratam maledicētiam. Nec adhuc poſſum ani
mo meo perſuadere Chriſti ſpiritum, quo nihil miti-
us inhabitare pectus illud, unde tanta ſcatet ama-

rulen-

rulentia. Atque utinā hic me fallat mea suspicio. At habet & spiritus Euangelicus suū stomachū, audio, sed aliū, nec usquā abest mel illud charitatis, quod ob iurgationis aloën condiat. Audio Petrum indignantem Simoni: pecunia tua sit tecum in perditionem. An existimas donum dei parari pecunia? Hoc conuicium ab apostolorum omnium mitissimo extorsit rei indignitas. Sed audi nunc condimentum: pœnitentiā itaque age, & roga deum, si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis. At Lutherus in argumentando parcus & astrictus, in conuicijs & scommatis neq; modum nouit, neque finem. Ibi sæpenumero sannis & salibus ludens. Vbi res nullam præbet occasionem, uelut in libello quem scripsit aduersus regem Angliæ, quid inuitabat, ut diceret: ueniatis domīe Henrice, ego docebo uos, certe regis libellus Latine loquebatur nec ī erudite. Et tamē sunt qbus ista mire uidētur festiua. Queritur Huttenus quod ego præbita qualicunq; spe me disputaturum cum Luthero, addiderim animos principibus, ut ueluti redintegrato bello coorirentur aduersus Lutherum. Quum ipse potius acerbitate calami prouocet omniū animos in sese, & ad exemplum capræ Scyriæ, de qua est in Græcorum prouerbijs, hoc ipsum qđ reddidit boni lactis, ferocia subuertit. Arrodit & illud Huttenus quod alicubi scripsi, nō esse Euāgelicū technis, ac ui quenq̄ in sua castra ptrahere.

Quum

quum olim Christiani celarint eos qui uocabantur in periculum, nec admittebant in suum cõtubernium nisi sponte uolentes & ambientes, quum me tot artibus conati sint irretire Lutherani quidam ne possem resilire. Hoc uult à me confictum uideri, nisi proferam qui hoc fecerint. Imò ipse respondeat, quid egerint illi, qui primam illam epistolam Luthero scriptam euulgarunt, quid qui loca quædam odiosa, è libris meis decerpta, & in linguam Germanicam uersa typis publicarunt, præter alia quædam inciuilius etiam euulgata. Quid egerint, qui epistolã ad Card. Moguntinensem, secreto scriptam, nec Card. reddiderunt, & opera typographorum euulgarunt? Quid aliud agebant isti, nisi ut obsides haberent ex me, ne resilirem? Hæc dũtaxat attingo, quæ manifesta sunt, possem & alias narrare fabulas, si libeat. Illud deprehendo ferme in omnibus qui sese huic factioni addixere, quod quemadmodum qui in aquam delapsi sunt, quẽcunq; possunt arreptum secum pertrahunt in exitium, etiam si quis periclitantibus conetur succurrere, ita isti per omnem occasionẽ quoscunq; possunt inuoluere student cõmuni periculo, etiam illos per quos poterant eximi periculo. Deniq; exponat nobis Huttenus quid senserit quũ scriberet hæc uerba: Nullos libros scribes meliores, si tamen ullos scribes, & postea neget esse qui ui conentur pertrahere. Interim ait me nihil agere, quum defixis pedibus hæ

 ream

ream in factione Lutherana, uel libros meos statu-
ros ab ipsis, si ego maxime defecero. Quæso te lector
qui hæc scribit, & qui minitatur, nescio quas episto-
las arcanas, qua fronte flagitat, ut proferam, qui te-
chnis ac ui me conentur pertrahere in factionem Lu
theranā? Sed qui hæret defixis pedibus? is qui perpe
tuo & constanter auersatus est factionem, qui de-
hortatus est omnium primus à periculoso negocio?
Quod in libris meis est, inficiari non possum, & ha-
ctenus tutatus sum absq; præsidijs Hutteni. Quod si
libri mei docerent eadē quæ docet Lutherus, quū ha
beā tā multos insigniter infensos, idē honoris retulis-
sent, quod retulerūt libri Lutheri. A nobis stabunt,
inquit. A quibus? Toties hoc pronomen, nobis, occur
rit, quum Huttenum nec Lutherus agnoscat, neque
quisquam Lutheranus paulo cordatior. Similis fari
næ est & illud, quod minitatur fore, ut si quid accide-
rit parti Lutheranæ, nihilominus me tractet pars ui
ctrix, quàm nos, inquit. Atqui ego non indixi bellum
Pontifici Romano, non scripsi postillas in Bullam Pō
tificis, non professus sum protectorem Lutheranæ fa-
ctionis, non aduersatus sum edicto Cæsaris. Quid au
tem sibi uult illud, si quid acciderit. An nō plane uin
cit ac regnat pars Luthero aduersa? An non hacte-
nus incrmem me exposui omnibus? Quid factum est
Erasmo? Cæsar honorauit, idem fecit Ferdinandus,
Pōtifex

Pontifex offert & amiciciam & fortunam. Tātum insani quidam fremunt in me, deuoti hostes bonarum literarum, quibus Huttenus hoc libello uoluit gratificari, certe gratificatus est. Quanquam qui persequuntur Huttenum, non ista magnopere obijciunt. Sunt alia quædam, in quibus fatetur me non coniunxisse socia arma. Et ab his amicis, plus est illi periculi, quàm à Pontifice, cui iam pridem bellum indixit. Quàm atrociter autem exagitat; quod alicubi scripsi: non semper esse proferendam ueritatem, & magni referre, quo modo proferatur. Quam tuam sacrilegam uocem, inquit, in iugulum recogi oportuit. Iam enim stomachosius hoc me eloqui res cogit: Si officium debite facerent, qui hæreticos uel ad recantationem adigunt nunc, uel in ignem conijciunt. Christus primum legans Apostolos ad Euangelicam prædicationem, uetuit ne proderent se esse CHRISTVM. Si ueritas ipsa iussit eam ueritatem ad tempus sileri: citra cuius cognitionem ac professionem nulli contingit salus: quid noui, si ego dixi alicubi supprimendam ueritatem? Idem nonne siluit apud sceleratum concilium, quod coierat in domo Annæ & Caiphæ? Si dixero, inqt, uobis, nō credetis mihi? Veritatem dicturus erat. Quur igitur siluit? quia sciebat nullum fore profectum. Nónne similiter obticuit apud

Herodem? Sit parum hoc illum fecisse, nisi docuit ita faciendum. Nolite, inquit, sanctum dare canibus, nolite margaritas obijcere porcis. Quum iubet Apostolos emigrare è ciuitate, quæ se præbeat indignā Euāgelico sermone, nōne silere iubet quod uerum est? Petrus in primis illis suis concionibus Christum uirum appellauit, deum tacuit. Idem fecit Paulus apud Athenienses. Paulus loquitur sapientiam inter perfectos, utiq; ueram: inter imbecilles igitur silet, quod uerum est. Paulus apostolos uocat dispensatores mysteriorum dei. Qui dispensat, nónne quædam promit, quædam recondit, utcunq; poscit profectus auditorum? Cur catechumenis nō statim aperiebātur omnia mysteria philosophiæ Christianæ? Quia nondum erant capaces? Et tamen hic nō loquebar de articulis fidei, sed de paradoxis Lutheri, deq; conuicijs in pontificem. Finge mihi constare, festum Paschæ non suo die celebrari, utrum expedit eam ueritatem magno orbis tumultu defendere, an silere? Si mihi apud tyrānum præpotentem esset agenda causa innocentis, num omnia uera proloquar, & causam innocentis prodā, an multa reticebo? Huttenus uir fortis ac ueritatis tenacißimus sic ageret opinor: Sceleratissime tyranni, quum tot ciues te meliores occideris, nondum saturata est tua crudelitas, nisi hūc innocētē tollas è medio? Neq; multo dexteri⁹ quidā agūt causam Lutheranā, qui seditiosis libellis debacchātur in Romanū pontificē

pontificem. Aut si cui uiro bono ab impio pontifice conaretur impetrare sacerdotium, scriberet hunc in modum: Impie antichriste, extinctor Euangelij, publicæ libertatis oppreßor, adulator principum, tot sacerdotia turpibus turpiter donas, ac turpius uendis, da huic bono uiro hoc sacerdotium, ne male colloces omnia. Rides lector. Attamen isti nihilo prudentius agunt negocium Euangelicum. Nec tamen dixi omnem ueritatem silēdam, nec perpetuo, sed alicubi. An nusquam tacendum est, quod Romanus pontifex est antichristus? Nā finge illum esse. An non diu siluit Hilarius antequā scriberet aduersus Arianos? Ipse fatetur & excusat. Cyprianus porrecturus ceruicem pro Christo, quum præfectus illi obijceret, quod conspirasset aduersus Cæsaris maiestatem, quomodo respondit? Merito aduersus illum conspiramus, cultor est dæmoniorum, hostis dei, hæres æterni ignis? Nequaquam, sed negauit se eße hostē Cæsaris. Imò quotidie orare se pro illius incolumitate, ob publicā trāquillitatem. Sic enim decebat ab episcopo Christiano proferri ueritatem. Quomodo autē Hilarius scribit Constantio suam agēs causam? Nónne multa tacet, multa dissimulat, multa blandius dicit, quàm pro illius merito? Imò quomodo Paulus agit causam suā apud Felicem, Festū, & Agrippam? An nihil illic tacet ueri? An nō summa comitate, quod uerum est proloquitur? Quid igitur est in hoc meo dicto sacrilegū

per iugulum recogendum, & incendio dignum? Non pudet hunc in talibus nugis tales excitare tragœdi/ as? Iam illa non dubito, quin omnibus uideantur esse ridicula, quæ somniat de mea ad Romanos profe/ ctione, de occursu Cardinalium, de gratulationibus, de donarijs. Hæc minus ridicule fingeret, si me iam ad Romanum iter accinxissem. Atque hic subito ex accusatore factus consultor, admonet ne credam fu/ catis amicis. O amicum animum ac pro salute mea mire sollicitum. Nil opus est talibus monitoribus. Me lius scio quid agatur Romæ, quàm Huttenus. Festi/ uum & illud, quod quum nihil omniũ probarit, quæ dixit, in fine mouet affectus, reuocat me, deplorat ui/ cem meam, subinde miserescens mei, rursus dubitans an dignus sim ipsius misericordia, credens interim se dare uerba mundo ignotum. Quid autem stultius, quàm me inde reuocare, ubi nunquam fuerim, & eò uocare ubi sum? Reuocat à partibus pessimorum, qui stabiliunt tyrannidem Romanensium, qui subuertũt Euangelicam ueritatem, qui obscurant gloriam Chri sti. Atqui aduersus istos, semper bellum gessi: inuitat autem ad partem ipsius, quum mihi nondum constet ubi sit Huttenus. Verum hic interim cogor desidera/ re iudicium Hutteni, quum tota hac oratione faciat me hominem uanissimum, leuissimum, inconstantissi/ mum, & qui frusto panis reuocari possim in diuer/

sam

ſam partem, imbecillem, meticuloſum, exanguem, quid opus eſt talem in fortium uirorum partes inuitare: amicum ἐφήμερον, & ſi perſeueret, nihil aliud quàm ficulnum, ut Græci dicunt, auxilium? Sed de Luthero ac Pontifice iam ſatis opinor dictum eſt. Nunc quoniã locus admonet, pauca de moribus meis reſpondebo, quos promittit ſe perpetuo detecturum. At uereor ne hoc libello magis detexerit ſuos mores, quàm meos, ac fortaſſis ipſe conſultius fecerit, ſi ſtudeat ſuis moribus contegendis, quàm retegendis alienis. Quid autem improbius quàm Huttenum ſumere cenſuram morum meorum, qui nunquam mecum egerit conſuetudinem, niſi quod ſemel atq; iterum congreſſus ſit, & ſemel, aut ad ſummum bis, mihi fuerit conuiua? Pronuncient de moribus meis, qui familiariter ac diu mihi conuixerunt. Probat inſtitutionem meam, mores improbat, & ab horum imitatione dehortatur Germanos. Age diuidatur hæc utilitas inter nos, ſumat Germana iuuentus à nobis inſtitutionem, morum exemplar petat ab Hutteno. Sitq; hoc iam unum ſpecimen Germanicæ ſynceritatis, quum non poſſis inimico nocere, talibus libellis ſubito iugulare amicum, & quod ſuperat omnem barbariem, ex ipſa amicitia telum quo confodias amicum, uelut è boue, quod aiunt, lo-

rum ſumere, Niſi enim Huttenum complexus fuiſſem ſyncera beneuolentia, non haberet quo me læderet. Quanquam magis indignor illi, qui Huttenum huc inſtigauit, cui nec ipſi fuiſſet facultas nocendi, niſi fuiſſet in familiaritatem admiſſus. Nec is fraudabitur ſua laude, quum ſeſe prodiderit. Hactenus enim, iuxta comici dictum, quod ſcio neſcio. Et poſtea relegat me in meam Gallogermaniam, quum ipſe in Germania nullum habeat locum ſatis tutum, malitq; hoſpes eſſe Heluetiorum clancularius, quã Germanus apud Germanos in luce agere. Ne quid interim taxẽ, quod Bruxellenſes, qui ſine controuerſia Galli ſunt, appellat Gallogermanos, ac me relegat è Germania. quaſi Baſileæ uiuens agam in Germania. Proinde ſi Huttenus regnum obtinet in tota Germania, ut ius habeat relegandi quem uelit, mihi debet æquior eſſe, qui natus ſim inter oſtia rheni, ſed propior Galliæ quàm Germaniæ, nec unquam attigi Germaniam, niſi ſemel atq; iterum, obiter aliquod inuiſens oppidum Rheno uicinum, uelut olim Francfordiam, nuper Friburgum. Nec admodum in uotis eſt altius ingredi. Nondum grauaui Germaniam, à qua nihil unquam ambij, niſi grauat, qui ſuis ſudoribus adiuuat publica ſtudia. Nec hic ago pro tempore ut quenquam ſpoliem, ſed ut meo ſumptu proſim bonis literis & Euangelico negocio. Vt Germanorum amicitiam libens amplexus ſum, ita gratia ſuperis, nullius

lius egeo benignitate. Ego nunquam iactaui mores meos, & quotidie cum illis rixor, etiam senex: gaudeo tamen esse puros ab his uicijs, quæ mihi largiter tribuit Huttenus, id quod omnium testimonio probare possum, quibus cum familiariter uixi. Primum facit me adeo meticulosum, adeoq; infirmi animi, ut meam ipsius umbram penè metuam. At Huttenus meminisse debet plurimum interesse, inter fortitudinem ac temeritatem. Tentare quod non possis efficere, prouocare quos nequeas coërcere, dementia est, non fortitudo. Est quædam gladiatoria fortitudo, quæ in neruum erumpit, Prudenter scripsit Lyricus noster:
Vis cōsilij expers, mole ruit sua, Vim tēperatā dij quoq; prouehūt in maius. Et tamē si quis perpēdat libertatem, quæ est in libris meis, citius alicubi me dānabit temeritatis, quàm timiditatis. Vide uero, quā studio est iniquus, Huttenus ipse talis qualis nūc etiā est, uult haberi formidabilis, & me meticulosum uocat, quod Cæsarem ac Pontificem metuam citra ueritatis Euangelicæ proditionem, Ipse quum esset Bruxellæ, non ausus est illic manere, quod alacer, ut ipse tum narrabat, occurrisset Hoechstratus, qui tum nec Prior erat, nec Inqsitor, nec ullis bullis aut diplomatis instructus. Ille sic metuebat exarmatum Leonem, ut se subduceret, & ego meticulosus sum, si non stultis conuicijs ubique prouoco tot hostes, qui mihi & ante Lutherum male uolebant, nunc tot edictis, tot

bullis, atq; etiam ſatellitio armatos? Prudentis eſt ali quando metuere ne metuas, quod ſi feciſſet Huttenus, nunc non metueret omnia, ſed eſſet charus pleriſq;, metuendus multis. Neq; cuiquam feliciter ceſſit hoſtem ſuum contempſiſſe. Quid liberius libello de principe? Eum ego Carolo Cæſari in manum dedi. Huttenus ſibi fortis uidetur, ſi ex angulo quopiam dictum aliquod iaciat in hunc aut in illum, & telo, quod aiunt, immiſſo fugiat. Non uideo quur huius animi me magnopere pœniteat, qui hactenus tot morbis, tot laboribus, tot caſibus, tot tragœdijs ſuffecerit, qui & inimicorum maledicentiam, atq; etiam maleficentiam contemnere, qui opes ac dignitates à monarchis oblatas recuſare ſuſtinuerit, qui in tantis rerum motibus ac periculis, nunquam remiſerit ſtudium benemerendi de publicis ſtudijs. Atque interim iactat ſe mihi uoluiſſe addere animum. Præſtaret, ſi ſibi detraheret aliquid animi, & adderet iudicij. At Huttenus autumat mortem etiam oppetendam pro ueritate Euangelica. Nec ego iſtuc recuſem, ſi quis caſus eò uocet. At pro Luthero proq; Lutheri paradoxis, nondum eſt animus mortem oppetere. Non agitur de articulis fidei, ſed an principatus Romani Pontificis ſit à CHRISTO. An Cardinalium ordo ſit neceſſarium membrum eccleſiæ: an confeſ-

ſio ſit ab autore CHRISTO: an epiſcopi poſ-ſint ſuis conſtitutionibus obligare ad peccatum capitale: an ad ſalutem conducat liberum arbitrium. An ſola fides conferat ſalutem: an dici poſſit aliquod bonum opus hominis. An miſſa poſſit aliqua ratione dici ſacrificium. Pro his quæ ſolent eſſe themata conflictationum ſcholaſticarum, nec auſim cuiquam uitam eripere ſi iudex ſim, nec uelim in capitis diſcrimẽ uenire. Optarim eſſe Chriſti martyr ſi uires ipſe ſuppeditet, Lutheri martyr eſſe nolim. Quod autem me ſubduxi à Brabantia, quod à Roma abſtineo, non metus eſt, ſed conſilium. Sciebam me illic eſſe non poſſe, niſi deſcenderem in harenam aduerſus Lutherum. At non habebas, inquit, tu apud te cõſilium quid eſſet facto opus, ſi Cæſar te iuſſiſſet in Lutherum ſcribere? Age det mihi conſilium Huttenus. Fingat ita Cæſarem loqui, quod ſine dubio factum fuiſſet: Eraſme perſuaſum eſt nobis te eſſe uirum, qui & eruditione, & ſtilo plurimum ualeas, atque etiam gratia polleas apud eruditos Germanos. Adiuua igitur noſtros conatus in opprimenda peſtilentiſſima hæreſi Lutherana, laturus à nobis ampliſſima tui officij præmia. Quid hic reſpondiſſem? Non uacat, nõ ſuppetũt uires ad id præſtandũ, quod exigit tua maieſtas. Ille urgeret: Quid poſſis abunde cognitum habemus ex doctis uiris, ro-

gamus

gamus ac uolumus ut hac in re morem geras animo nostro, simul & à nobis inibis gratiam, & te falsa suspicione liberabis, quæ te non semel iam detulit fautorem esse Lutheranæ impietatis. Hic mihi suggerat Huttenus, quid esset respondendum. Si pollicitus fuissem me facturum, omnibus post habitis, fuisset tragœdiæ seruiendum. Coactus fuissem me præbere scribam monachis quibusdam ac Theologis, quos nimiũ noui. Nec licuisset scribere Paraphrases, aliáq; quæ spero non huic tantum seculo profutura. Sin pernegassem, coniecissem me ipsum in aculeos crabronum, & in manifestã perniciem. Quo me proripuißem? Ad arcem Hutteni? Ad Vuittenbergam? Sed ubi fortunula quæ mihi perisset? Hæc ætas, hæc ualetudo non patitur me uagari, & egere, non patitur latitare ac fugitare. Nunc ita mea temperaui, ut nec inexplicabili Labiryntho me inuoluerim, nec deseruerim rem Euangelicam. Mihi nondum plene constat, an ueritas Euangelica sit penes Lutherum. Quod si id cõstat Hutteno, ueri tenacissimo, & parat⁹ est ꝑ illius defensione mortem oppetere, quur fugitat ac latitat? Eat Romam, aut eat in Gallogermaniam. Ibi cõtinget sperata palma. Hactenus de huius animi imbecillitate, quem ego cum decem Hutteni animis plus quam Achilleis nolim permutare. De cõstantia mea puto iam satis dictum. Non est cõstantiæ semper ea-

dem

dem loqui, sed semper eódem pertendere. At non decet Germanum uafricies. Respondeat igitur mihi Huttenus, quum hinc abiret, an recta publicáque uia peruenerit Milthusium, & an clara luce Milthusio discesserit. Vbiq; me uanissimum facit, & impudentissime mendacem, sibi ueritatem illam adamantinam arrogans. At ego paucissimis in hac laude concessero. Mendaces oderam iam tum puellus, sensu quodam naturæ, quum nondum scirem quid esset mēdacium. Et nunc homines eiusmodi sic auersor, ut etiam ipso corpore commouear ad illorum aspectum. Huius rei testes erunt, qui cominus familiari domesticaq; consuetudine meum pernouerunt ingenium. Imò quibus propius notus sum, illud mihi uicium ceu peculiare tribuunt linguæ libertatem immodicam, quæ uerum tacere nesciat. Atque hæc est præcipua causa, quur me ab aulis principū subduxerim, in quibus uelis nolis, multa indigna atque iniqua mussanda sunt. Obijcit inciuilitatem, atq; etiam perfidiam erga amicos. Inciuilitatem quid appellet nescio. Deducere, reducere, uocare, & itare ad conuiuiū, ac similibus uulgaribus officijs uti erga quos uis, nec est huius ualetudinis, nec hominis tot laboribus districti. Quanquam interim ego ille inciuilis, plusquam dimidium temporis impendo epistolis, quibus respondeo, quibus saluto, aut commendo amicos. Alicui fortasse

pernegaui

pernegaui conuiuium, meæ saluti consulens. At frequenter obsequutus sum magno ualetudinis meæ dispendio. Neq; raro ineptij dum amicorum affectui morem gero, cuius obsequij me frequenter pœnituit. Prodeat autem aliquis amicus, cui negarim fidele consilium, cui negarim officium, si quando res serio postulabat, sed obtestata fide, quidam questi sunt de mea perfidia. Perfidiam mihi nec inimicus unquam obiecit. Nec dubitē omnes amicos prouocare, ut proferant ubi non præstiterim, quod recepi, ubi mendacio doloue fefellerim, cuius arcanum effutierim. Possum illud mihi meo iure sumere, perpaucos esse, qui sint amicitiæ tenaciores, quàm ego. Atq; utinam fuissem tam in suscipiendis amicitijs, uel felix uel circumspectus, quàm sum constans in retinendis. Nunquam simultatem exercui cum eo, quem uere & ex animo semel amarim, contentus remisisse familiaritatem. Atrox flagitium sit oportet, quod apud me dirimat amicitiam. Exempli causa referam unum atque alterum casum. Ante annos aliquot scripseram epistolam ad Card. Moguntinum, contra clamores Theologorum Louaniensium in Lutherum. Eam misi tunica obuolutam cum inscriptione ad quendam, qui nulli notior est quàm Hutteno, mandans illi, ut si uideretur redderet, sin minus, uel flammis, uel undis aboleret. Existimabam enim illum, qui uiueret in familia Card. & ille ut tum putabam, illi

esset

esset à consilijs, melius nosse sensum principis. Quid factum est? Aedita est epistola uulgatáque typis, nec reddita illi ad quem erat scripta. Ex hac re quum & Cardinali grauis inuidia conflaretur apud Romanenses, & mihi apud nostros (Iam enim triumphũ adornabant gloriantes me teneri medium) Moguntinus commotus exigit epistolam ad se scriptam, quæ iam totos tres menses per omnium manus uolitabat. Tandem acriter flagitanti, reddita est ea quam miseram, semilacera ac typographorum atramento cõtaminata. Ea res, ut debuit, ægre habuit principem, mihiq; indignabatur, suspicans id mea culpa factũ. Nihil hic affingo. Ipse Cardinalis post suis literis mecum expostulauit hac de re. Quas tragœdias excitasset Huttenus, si quid eius generis commisissem in ipsum? Primum prodita est fides in mandatis amici. Nocuit causæ uulgata epistola, quæ secreto lecta prodeße poterat. Et amicum & patronum benemeritum grauauit inuidia. Postremo mihi principem tantum ex amico reddidit inimicum. Et tamen hac de re uix tribus uerbis expostulaui coràm. Atque is risu uerecundo confitens factum, respondit secretariorum incuria commißum esse. Nec post ullum addidi uerbũ, homo inciuilis, hoc ipsum etiam dissimulans, quod de ipso suspicarer. Accidit ab eodem post, quiddã multo inciuilius, ac mihi periculosius, de

quo

quo tamen nunquam expostulaui, nec minus amicus esse cœpi, sed cautior esse decreui. Quam uero non amice fecit, qui decerpta ex libris meis odiosa loca, uertit in linguam Germanicam & euulgauit? At ego illa uulgo non scripseram, neque uolebam nuda legi. Cum hoc quoque paucis uerbis per epistolam expostulaui in hanc sententiam: Audio hoc abs te factum, fortaßis ista facis amico animo, sed ego gaudeo meis inimicis non esse tantum ingenij ad lædendum. Hac expostulatione contentus, passus sum manere pristinam amicitiam. Quot huius generis fabulas commemorare possem? Nec ulli tamen adhuc renunciaui amicitiam, ego ille inciuilis & inhumanus. Quod si quisquam huiusmodi factum ullum mihi uere poßit impingere, fatebor omnia esse uera quæ calumniatur Huttenus. Proferat igitur illos amicos, qui obtestata fide mihi perfidiam obijciunt, & facile illi os obturabo. Quod si permitterem quiduis de Hutteno suspicari, quemadmodum sibi permittit quiduis uicij de me confirmare, suspicarer illius esse commentum, quoties ait: Quidam dicunt, audiui in Gallia. Quin addit, somniaui? Tribuit mihi gloriæ famæq; sitim inexplebilem. Id si uerum esset, iam olim me addixißem Romanæ Curiæ. Offerebatur ingens gloriæ seges. Admiscuissem me aulæ Cæsareæ, quo non semel uocatus sum. Accepissem

pissem fortunas ac dignitates, quæ offerebantur. Delegissem argumenta magnifica ac plausibilia. Nunc recusatis pertinaciter his quæ gloriosos faciunt, inglorium ocium mordicus teneo, & in his uersor argumentis, quæ minimum habent ostentationis. Nam Huttenus opinor meum animum ex suo metiens, non credet deieranti, me perlibenter hoc quicquid habeo famæ depositurum, si liceret. Quod si scissem olim quantum onus sit fama, sequutus fuissem illud Epicuri λάθε βιώσας. Sed iacto principum ad me literas, & aliorum de meis lucubrationibus prædicationes. Ex eo pronunciat me esse uanissimū, hoc est, inanissimum, nam id suspicor illum sentire. Imò uix profero decimam partem epistolarum, quas ad me scribūt principes, ac docti, sed interdum eas commemoro, quo me tuear aduersus impudentiam obtrectatorum, nec enim alijs præsidijs aduersus illos pugnare possum, nec alijs munimentis hactenus aduersus illorum improbitatem substiti, nisi ut dixi, innocentia, & bonorum ac principum fauore. Nunquam enim iactaui, quod illustrissimus princeps Ferdinandus, humanissimis literis me iam iterum honorauit, quod honorario amplissimo donauit, nec ambientem, nec expectantem. Quod rex Galliæ toties ad honestissimas conditiones inuitat, literis etiam propria manu descriptis, id quod negant eum ter à corona suscepta fecisse, quod idem nuperrime fecit rex Angliæ. Itaq;

intra paucos menses à quatuor orbis monarchis ac‑cepi literas, Cæsare, rege Gallorum, rege Angliæ, & Ferdinando. Hæc si haberet Huttenus, quas glorias nobis efflaret? Scribit & ipse Cæsaribus, Cardinali‑bus, ac nuncijs apostolicis, sed quis unquam illi re‑scripsit? Eadem opera scribere posset superis & infe‑ris. Quanquam principum erga me fauorem ac mu‑nificentiam prædicare, non iactantiæ est, sed gratitu‑dinis. Porrò quod ad eruditorum prædicationes atti‑net, habeo scrinia plena laudatricibus illorum episto‑lis, & quotidie mittuntur undiq;, quas aliquoties nec lego. Adeo nullo literarum genere minus delector. Vbi uero agnosco ac deuoro laudes mihi attributas? An non perpetuo reclamo magnificis illis laudibus, quas quidam in me profundunt, & capite, manibus, pedibus, totoq; corpore renuo? Adeo uero me facit in‑uidum, ut nec maiores gloria florentes, nec minorum succrescentem gloriam ferre possim. Ego uero suffra‑gijs omnium, qui diutina consuetudine mores meos cognitos ac perspectos habent, quorum Huttenus ex paucis colloquijs se censorem fecit, euincam, me non minus abesse ab inuidia, quàm à mendacio. Quæso quis unquam in suis libris, plures laudauit, tum maiores, tũ minores uel plenius uel cãdidius? Quorũ aliquam‑multi sunt, quorũ mũdus nomina nõ nosset, nisi meis scriptis prodita. Sed Huttenus obijcit, quod illic lau‑dem multos indignos. Ita ne, qui in hanc partem pec‑

cat, inui‑

cat, inuidus esti. Quis æque sudauit in restituẽdis uetu stis autoribus? An hoc est inuidere maioribus? Quis plus tribuit Laurentio, Hermolao, Politiano, quos ætas proxima proceres in literis habuit? Rodolpho agricolæ & Alexandro Hegio, quibus ego sanè minimũ debebam, nónne plenam laudem tribuo, in opere, quod omnes existimant uicturũ? Reuchlino quantum ubiq; detuli? Zasium nónne semper ueneratus sum, ut de Thoma Linacro taceam, & Grocino. Quẽ autem æqualium non libenter amplexus sum? An maligne prædico Budæi uirtutes? Iacobum fabrum, utcunq; incidit ea procella, quis candidius laudauit quàm ego? Iam quanta amicorum in libris meis nomenclatura? An Hutteno succrescenti inuidi? Reclamant tot illæ meæ laudationes, quarũ ipse nobis hoc libello palinodiam ingessit. Quis illum prædicauit, aut crebrius, aut candidius, aut amantius? Quid autẽ ab illo sperabam præmij? Nimirum hoc solent facere inuidi. Multos laudo in spem indolis, multos extimulandi causa. Cui memet unquam anteposui, qui cum unquam tribus uerbis de principatu doctrinæ contendi? cui non libenter cessi laudem, quam mihi Huttenus præter omnes tribuit? Quem unquam attigi nisi atrociter impetitus? Et hos hactenus sic tractaui, ut per me facti sint illustriores. Mei labores nonnihil attulere momenti ad prouehendũ apud nostrates Græcas literas, nónne palàm & fateor & gaudeo sexcen

os exortos esse qui me longe superēt? O nouā inuidentiam. Quod si quis alius mihi uoluisset inuidiæ crimen impingere, certe non conueniebat id ab Hutteno fieri οὕτως ἀφθόνως, à me penè solo prædicato. Solus enim plus laudum contuli in Huttenum, quàm omnes illius amici, & ille amicus in amicum plus criminum cōgessit, quàm hactenus omnes mei inimici, aut quàm ille unquam in quenquam hostem suum, & tamen in literis ad me suis appellat hanc expostulationem pro rei atrocitate mitissimam. Hominē suauem. Cui non porrexi manum enitenti ad aliquam egregiam laudem? Quo minus multos iuuerim, fortuna fuit in culpa, non animus. Certe quoscunq; laudando, commendando, ac similibus officijs prouehere potui, prouexi. Faui nonnullis mihi iniquioribus, tantum ob hoc quod studijs prodessent. Hic si proferam epistolas eorum, qui mihi pro meo candore gratias agunt, Huttenus clamabit me mortalium omnium uanissimum. Verum illi reclamabunt, Huttenum calumniatorum omnium impudentissimum. Quum agerem in Brabantia, ex mea tenuitate plus largitus sum studiosis uno anno, quàm quidā qui se iactant, capiunt ex agris paternis. Sic inuideo minoribus. Neminem prodo, nec exprobro cuiquam officiolum meum, uideor enim mihi beneficium dando accepisse, si digno dedi, sed ipsi testes erunt quàm hæc impudenter obijciuntur ab Hutteno. Nemo, inquit, se tibi in eloquentia comparat,

comparat. Ego uero æquissimo feram animo, si uel sexcenti se mihi præponant, ut sunt certe complures, qui id suo iure possint. Simili fronte facit me uersipellem quempiam, omnia simulandi ac dissimulandi mirum artificem. Quàm uero hic totum Erasmum ignorat Huttenus, cui nihil est difficilius, quàm simulare, ac dissimulare: quin potius ingenium est usq; ad stulticiæ uitium simplex & apertum, lingua periculose libera, & adeo non soleo fallere quenquam simulata blanditie, ut si quid offendat, oratio seuerior sit, quàm animus. Non falles, inquit, post hac me uultu tuo. Quæso qua nam in re Huttenus falsus est meo uultu? Ille mihi suo uultu imposuit. Nam apud me præseferebat miram modestiam, cõtinebat linguæ petulantiam. Aut igitur noua quædam accidit illi metamorphosis, aut illa erant egregie fucata. Disperceam si credidissem in uniuersa Germania tantum esse uanitatis, impudentiæ, inciuilitatis, uirulentiæ, quantũ hic unus habet libellus. Nec tamen ea de causa sum futurus ulli Germano iniquior, aut minoris facturus synceros amicos, ob unũ inimicum amicũ. Nec pudet illũ me, in cuius scriptis tanta libertas est, identidem appellare Gnathonẽ. Proinde periculũ est, ne qui legerit in libris meis tot laudes Hutteno[9] tributas, cauilletur Gnathonem assentari Thrasoni. Cogor & hic iudiciũ in Hutteno requirere. Quum enim uideri uelit germanicæ glo-

nicæ gloriæ uindex, quũq; libri mei pleni sint Germanorum laudibus, nó nne dum me facit assentatorem, uanum, uafrum, leuem, pondus detrahit omnibus illis laudibus? Et tamen hic adeo nihil per assentationem est dictum, ut etiam eas laudes quas Hutteno tribui, tribuerim ex animo. Placebat indoles: placebat uena dictionis. Eximium quiddam mihi pollicebar ex accessione studij, usus, & ætatis. An ideo sum assentator, si ille fefellit, non me modo, uerumetiam omnes quibus illum prædicaui? Sed blandior sum dum scribo principibus. Verum interim παρρησιαζόμενος, ubi res postulat. Nimirum sic expedit tractari leones, & diuinæ literæ docent principibus deberi reuerentiam. Vbi uero sic blandior ut prodam ueritatem? Vtri uero magis profuerunt, ego blandior, an quidam ad rabiem usq; maledici? Iam Reginæ & reges, qui nihil ante hac legebant præter fabulosas historias, habent Euangelium in manibus, euoluunt sacras literas, gaudent aliquid discere de mysterijs philosophiæ Christianæ. Narret nobis Huttenus quorsum profuerit ipsius maledicentia. Sancte blanditur, qui in hoc blanditur ut prosit alteri, non sibi. Si quid ambirem à principibus, posset esse suspecta mea blandicies. Nunc nihil ambio, aut si quid ambio, non ambio mihi, sed publicis studijs. Quanquam non semper assentatur, quisquis laudat principes. Nam bonis debetur laus,

tur laus. Laudare mediocres aut bonæ spei, est adhortari ad profectum uirtutis. Laudare malos, est eos citra offensam admonuisse sui officij, quemadmodum satis olim explicuimus in epistola ad Ioannem Paludanũ. Talis Gnatho semper fuit Erasmus. Possem & ego pontifices uocare antichristos, episcopos idola, principes tyrannos, quemadmodum alij faciunt, sed non arbitror esse boni uiri, bonos pro debito honore conuitijs incessere. Et dementiæ sit, malos exacerbare maledictis, quos iritatos nequeas compescere. Lucubrationes meas uetere doctorum exemplo dicaui partim amicis priuatis, partim principibus: ab amicis ne gratias quidem agi mihi passus sum unquam, tantum abest, ut quicquam extorserim. A principibus nihil unquam emendicaui, neque quisquam credat quàm pauci dederint aliquid hoc nomine. Recenserem de singulis, nisi uererer ne quem offendam, & fortaßis id fiet aliâs. Et tamen si quis honesta industria uenaretur principũ liberalitatem, posteaq̃ humana uita multis eget, aliquanto faceret excusatius, quàm qui ab amicis sumunt mutuũ quod nunquã reddant, qui mercãtur pro quo nunq̃ numerent, qui minis extorquent ab his qui nihil commiserunt. Iam uero qua fronte inciuilitatis & inhumanitatis crimẽ impingit, quũ ipse in hoc libello declaret sibi ne micã quidẽ esse mentis humanæ? Senectuti deferunt & Scythæ:

officiorum meminerunt etiam feræ. Amicitiæ ratio / nem habent latrones ac pyratæ. Huttenus agnoscit amicitiam eximiam. Agnoscit insignia merita in rem publicam, atq; etiam in ipsum quædam. Et tamen nulla lacessitus iniuria, perruptis omnibus gratiarum uinculis, iuuenis senem, tot conuitijs, tot rixis, tot iurgijs conspuit, colaphis & alapis cædit, contundit os, raptat ac uersat, perinde quasi mancipiũ de lapide emptum tractet, nõ Erasmum. Et sibi persuadet aliquem fore, tam immanem ac ferum in toto orbe, ubicunq; sedes est hominum, qui tantam immanitatem non execretur. Et hos opinor existimat esse mores Lacedæmoniorum ac Massiliensium, quos ab Hutteno discat iuuentus Germanica. Ego tum sic eram affectus in Huttenũ, ut mihi persuaderem, si quis exortus fuisset, qui impeteret Erasmum, illum suo corpore, si quis alius, depulsurum iniuriam. Interim amice de illo cum amicis loquebar, deferebam officium, deplorabam fortunam aduersam, sollicitus etiam ut illi res essent tutæ in posterum. Atq; hic humanitatis antistes, uelut ex insidijs tali libello adoritur amicum, quem semper reuerentissime coluit, cuius caniciei deferre debuit, cuius in publica studia, atq; etiam in se merita agnoscit. Indixit bellũ Romanensibus, sed reuera bellum gerit cum musis & gratijs. In hostes gladiũ habet incruentum, in amicos stilum habet cruentum. Iam nescio

quo

quo nomine donari debeat, quod criminatur me instigatorem omnium tumultuum, mox exardescente incendio dissimulare factum, & aduersæ parti blandiri. Opinor futurum, ut Huttenus omnium suorum facinorũ, quæ Mauortijs auspitijs terra mariq; gerit, me faciat instigatorem. Atqui in epistola quam nuper ad me scripsit, sic loquitur: Nemo instigat Huttenum, nec ille sustinet à quoquam instigari. Quo igitur ore nunc me facit omnium instigatorem, hominem nullius apud ipsum ponderis, quum Hutteni θυμὸς καὶ γλῶσσα, à nemine mortalium sustineat instigari? Missas faciamus conuiuiorum fabulas uino inscriptas, omittamus familiaria colloquia, quibus inter se garriunt amici. Ego, ut dixi, quoties res seriũ consiliũ postulabat, semper ad moderatiora uocaui. Reuchlinum admonui ne læderet ordines, & deploraui quod in apologia sic efferbuisset. Opinor extare epistolas in illius schedis, quæ testes erunt me uera loqui. Nec aliud sensi de Luthero. De comite à noua aquila iam ante recensui. De Hutteno nihil effutiam ex arcanis amicitiæ. Tantum hoc referam, quod ille libris æditis, uoluit omnibus esse testatissimum. Quum esset apud me Louanij, expetijt secretum colloquiũ, nec unquam mihi cum illo fuit ullum, præter hoc unum. Cœpit commemorare de bello indicendo Romanensibus, ac primum arbitrabar hominem iocari. Rogo qua fi-

ducia, quum pontifex & per se potentissimus esset, & tot haberet principes sibi fauentes. Quum ad hæc ille quædam respondisset, subieci negocium esse calidum ac periculosum, & si pium esset, tamen stultũ esse tentare, cuius perficiundi spes nõ esset. Vtcunq; est inquam, non cupio de isto negocio plura audire, meum est meis uigilijs prodesse publicis studijs, & consilium dedi, ut quicquid auderent alij, ipse ne se tali negocio admisceret. Talis instigator fui Hutteno. Sed multo ante, quum ille emitteret libellos immodice liberos, admonui illum literis, temperaret calami libertatem, ut principis sui fauore posset uti perpetuo. Et ille per literas respondit se pariturum consilio meo. Quod si fecißet, non iam latitaret ac fugitaret, sed magnus inter maximos uersaretur, ac talis esset, ut citra inuidiam posset amari. Quin ante hoc etiam tempus, quum Moguntiæ primo colloquio mecum fabularetur, ostendit Reuchlini triumphum, carmen sanè elegans. Suasi ut premeret, idq; duabus de causis, ne quis merito cauillari posset eum iuxta Græcorum prouerbium, uictoriam adornare ante triumphum, néue hostes Capnionis redderet in illum iritatiores, quum causa adhuc in summo discrimine uersaretur. Quod si non impetrarem, meum certe nomen deleret. Post menses complures iterum me conuenit Francfordiæ, primo statim congressu rogabam, ecquid

ecquid meminisset consilij mei. Respondit sese pro-be meminisse, neq; quicquam sibi æque decretum esse, ac meo cõsilio parére in omnibus. Deinde prodijt carmen unà cum triumphali pictura, sanè quàm magnifica, sed quæ nihil aliud, quàm Capnionẽ grauaret inuidia, & aduersarios prouocaret, satis sua sponte furentes. Nec dubito quin ea res improbata sit ipsi Capnioni. Non iam disputo quid dignũ fuerit aduersarijs; sed quid expedierit causæ Reuchlinicæ. Huiusmodi perpetuo fuere mea cõsilia, quoties res serium consiliũ postularet. Nullũ unq̃ fœdus mihi fuit cum Hutteno, nisi Musarũ legibus ictum aduersus hostes linguarum, ac bonarũ literarũ. Aduersariæ Lutheri, quoniã intolerabilem futuram si uicisset uidebam, fateor non admodum faui, nec adhuc uellem penes istos totam esse uictoriam. Lutheranam fabulam initio non prorsus improbabam, actionem semper improbaui. Sed fingat Huttenus id quod non est: In initio, quum orbis applauderet Luthero, præsertim eruditi Germaniæ, me quoq; fauisse Luthero, & apd' Huttenũ uelut syncerum amicum effutisse secretos affectus, quid esset inhumanius, quàm nulla de causa suscepta inimitia hæc euulgare, criminari, & iactare apud orbem? Et si Musis placet, expostulationem uocat tam atrocẽ criminationẽ. At qui expostulat, priuatim requirit officium in amico, cupiens sibi satis fieri. Hic me non

monitum

monitum apud orbem reum peragit. Ac tantum habet frontis, ut existimet hæc scribi posse incolumi amicitia pristina. Habeat sibi suas amicitias, & inimicitias. Ego cum tali ingenio, quale arguit hæc epistola, nihil habere uolo commercij. Responderam ad capita rerum quibus se iactabat exacerbatũ. Nam ea suis literis ad me descripsit. Sed interim hæc expostulatio, hic per multorum manus uagata, perlata erat Turegiũ. Docueram de colloquio detrectato rem secus habere, quàm ille suspicaretur. De epistola Hochstrati purgaui, de Capnionis insimulatione doceo me ne somniasse quidem unquam. De negocio Lutheri, docui me nihil mutasse, nec in illius factione fuisse unquam, & in Euangelico negocio prouehendo totum esse. Mihi nihil adhuc eße scriptum aduersus illum, & si quid scripturus essem, me citra conuiciũ, argumentis, ac scripturæ sacræ testimonijs acturum, tanta moderatione, tantaq; æquitate, ut nec ipse Lutherus offendi posset. Ostendi quàm hoc consilium esset inutile, tum Euangelico negocio, tum liberalibus studijs, tum ipsius etiam rebus, ut nunc habent, Hutteni. Hæc aliaq; multa, tum ad illum scripsi. Dissuadebant amici docti ne talem libellum euulgaret, atq; ipse etiam Epphendorpius, ut affirmat etiam ac fatetur Huttenus. His omnibus contemptis, euulgauit libellum nullis iucundiorem futurum, quam his qui Luthero, &

linguis & bonis literis pessime uolunt, & quos pessi me odit Huttenus, si uera prædicat. Quàm enim inso lenter gestient illi? Quid dicent inter sese: Habet Eras mus suum toties laudatum Huttenum, fruatur eo. Ha bet illam toties adamatam ingenij uenam, fruatur il la. Exosculetur illam dictionis uenerem toties prædi catam. Nec desunt adeo qui prædicent Huttenum ab Hochstrato, & Ecmondano aut horum sodalibus conductum, hæc in Erasmum scripsisse, ac mihi sanè fit uerisimile. Iocatur alicubi satis apposite, se subo dorari prædam, quam pontifex obiecerit. Mihi magis subolet præda, quã obiecerũt monachi ac Theologi. Nec enim hoc inceptum recens est, uetus est uomica, licet nunc demum per occasionem pus eruperit. Ante complures menses scripserunt amici, nescio quid li belli paratum in me. Expectabam concertatiunculam aliquam de dogmatibus Lutheri, nunc uideo hunc libellum fuisse, alibi natum, sed hic ex delationibus quorundam uelut assutis pannis auctum. Nam & stilus inæqualis est. Et ea pars elaboratior est, quã scri psit per ocium. Vtrum autem est honestius, accipere præmium à Cæsare ac pontifice, ut disputes aduersus Lutherũ, an à monachis accipere mercedẽ, ut cõuicijs talibus incessas amicum? Dicat igitur nobis Hutte nus bona fide, quam offam obiecerint Monachi ac Theologi, ut in me latraret, et ego fatebor quid accepe

rim à

rim à Cæsare ac Pontifice ut scriberem in Lutherum? Fortassis inficiabitur esse uerum, quod est ueri simillimum, tamen illud constat, neminem unquam fecisse gratius hostibus Lutheri ac bonarū literarum, quàm hic fecit Huttenus. Ego Lutherum degrauo inuidia, qui Louanienses appellem Reuerendos patres, ipse protector est Lutheri, qui hostibus illius hanc agit fabulam longe gratissimam. Nihil enim illis accidit, unde magis sustulerint cristas, quodq; illis magis addiderit animos, quàm hic Hutteni libellus. Iam mihi uidere uideor, undiq; gestientes, subsiliētes, sibi gratulantes deuotos bonarum literarum, ac Theologiæ syncerioris hostes, Louanij Ecmondanum & Vincentium, Lutetiæ duos præcipue Theologos, alterum Quernū, alterum Betaceum, Coloniæ Theodericum Nouimagum cum suo sordido sodalitio. Fortassis & in Anglia Leum cum Standicio. Omnes hi triumphum adornant Hutteno, certatim applaudentes & acclamantes: macte uirtute eques, βάλλ' οὕτως. Confice nobis Erasmū illū, qui inuectis nouis linguis ac literis regnum nostrum labefactauit. Eia talibus libellis redde literas istas, quas quidam falso uocant bonas, inuisas principibus, inuisas iuuentuti, quum uiderint in his esse tantum uirulentiæ, nec in aliud ualere, nisi ad calumniam bonorum, & seditionem concitandam: prode mysteria poëticorum orgiorum, inspue, immunge, im-

minge,

minge, incaca in fontem illum Musarum, ne cui post hac ex eo libeat bibere, & si uis illum semel omnibus modis conspurcare, te totum in eo prolue. Quicquid in nos hactenus peccasti, condonamus, si perges quà cœpisti. Felicem Huttenũ quum ab his nouis amicis uenient gratulatrices epistolæ, missitabuntur xenia, deferentur ingentia munera. Hæc an uera sint nondum mihi liquet. Certe multo sunt propiora ueris, quàm quæ ille fingit de me Romam eunte, deq; occursu Cardinalium. Nam ego tot modis prouocatus nihil adhuc scripsi in Lutherum, & Huttenus præter causam tam uirulentum libellum scribit in amicum, cuius prædicatione factum est, ut multi qui Huttenum non uiderunt, & norint eum & diligant. Alioqui quid illum perpulit ad tam uirulentam scriptionem? Demonstraui causas, quas allegat esse nullas, id quod per se perspicuum erat cordatis & integris, etiam ijs, qui Hutteno fauebant. Quid igitur sibi uoluit hoc libello? Scripsit animi gratia? Cõueniebat in alio argumento uideri uelle festiuũ. Libuit exercere stilum? Poterat, etiam si non strinxisset in amicum benemeritum, & benemereri paratum. Volebat ut ait quidam, absolutum quoddam eloquentiæ specimen, uelut κὐκνειον ᾆσμα relinquere posteris, quẽadmodũ Cicero reliquit Philippicas? Deligenda igitur erat materia, quæ per se foret ampla, & utilitate quoq; posteris commen-

daretur, nam hoc argumento pessime consuluit famæ
suæ, si tamen ille famæ rationem ullam habet. Stude/
bat me deterrere, ne scriberem aduersus Lutherũ? At/
qui non alia ratione citius poteram prouocari. Sed ab
sit ut ego in tam arduo negocio, quicquam uel susci/
piam, uel deponam Hutteni causa. Male se habent res
Lutheri, si ad hos triarios, si ad hanc sacram anco/
ram deuenerunt, ut talibus libellis oporteat defendi.
Iugulare uoluit Erasmum? Quid autem barbarius,
quàm sic esse affectum in eum, qui nec suspicabatur
aliquid, nec merebatur? Atq; hic inter Scythicas uo/
ces insignis immanitatis testes etiam illa iactabatur:
Hoc libello conijciam Erasmum in lectum. Et quoni/
am casu incidit morbus ex percussu solis, fortasse,
nunc triumphat ac plaudit sibi. Verum ne putet me
tam nullius esse animi, ut peius ualeam etiamsi quin/
decim tales libelli scribantur in me. Hoc scriptum
Hutteni mihi cõciliabit multos amicos, quos ab ipso
sit alienaturus, & quos conciliaturus, breui sentiet.
Magnum uero, si paucis stolidis Lutheranis applau
soribus gratificatus est. Nam ex hoc ipso genere, pa/
rum habet amicos, si qui sunt paulo cordatiores, ha/
biturus propemodum pauciores. Et gloriatur hic se
fuisse circunfusum agminibus Lutheranorum. Egre/
giam uero gratiam communicati hospicij, refert huic
urbi, in qua qui uiuo iam ferme biennio neminem no/
ui, qui

ni,qui se patiatur dici Lutheranum,& in qua publi-
co ædicto cautum est, ne quisquàm in concione do=
ceat quod aduersetur euãgelio,ne Lutheri quidem au
toritate fretus. Iam uero nescio an nihil tribuendum
sit quorundã suspicioni,q dictitãt Huttenũ ex equi-
te factum sedentarium, huiusmodi libellos ad quæ-
stum scribere,eumq; geminum, dum & hi numerãt
qui conducunt operam,& in quos scribit,pecunia re
dimũt, ne quod scriptum est ædatur. Misèret me Hut
teni quamlibet hostis, si huc illius fortunæ reciderũt.
Iam ut audio numerauit aliquid & typographus. Sed
desino de Hutteno,ne quid ultra spongiam. Hoc tan-
tum illum scire uolo,& mihi esse stilum,nisi maluis-
sem meam perpetuam tueri consuetudinem, quàm il-
lius exemplum imitari. Nunquam adhuc mihi pugna
fuit cum quoq; quem aliquãdo dilexerim ex animo.
Ac ne in hos quidem unquam exercui calami rabiẽ,
à quibus odiosissime impetebar. Quod si placeret hæc
petulantia,malim mihi dari,qui nunquam fuisset ami
cus,malim dari cui res eßent sequundiores. Non est
plausibilis cum amico digladiatio. Et crudele est in
calamitosum esse dicacem. Superest,ut adhorter om-
nes bonarum literarum studiosos, ut si detestabile ui-
detur exemplum Hutteni, ab huiusmodi intemperijs
abstineant,ne bonas literas reddant inuidiosas. Appel
lantur humanitatis,cauendum,ne nostro uicio nomi-

nis honesti possessione deijciantur. Tum demũ erunt, id quod dicuntur, hoc est, bonæ literæ, si nos reddant meliores, si seruiant gloriæ Christi. Neq; enim in hoc reuocatæ sunt in scholas, ut pristinas disciplinas eijãant, sed ut illæ purius et cõmodius tradãtur. Nunc idẽ ferè tumultus est in scholis, qui est in ecclesijs. Nã plerīq; qui linguis ac bonis literis impense fauent, exclusis omnibus studijs, has solas inuehũt. Rursus qui pristina studia mordicus retinent, summis uiribus hoc agunt ut politiores literas prorsus obruant & extinguãt. Quin potius in hoc incũbimus, ut suas quiq; dotes inuicem cõferẽtes mutuis officijs adiuuemur, q̃ ut stultis contentionibus alteri alteris incommodemus? Qui ualẽt in bonis literis, dent operam, ut eas probis, castis & commodis moribus cõmendent, & accessione grauiorum disciplinarum cohonestent: quibus non contigerũt, addant & hoc decoris studijs suis. Mutua concordia faciet, ne quid cui desit. Dissidio fit, ut nec his bonis quæ adsunt, fruamur. Quin uniuersis & maximis & minimis huc conandum est, ut inter Christianos pax & concordia sarciatur. Nunc neq; mundi huius pacem habemus, quum undiq; furiosis bellis ferueant omnia, neq; pacem dei, quum tanta sit opinionum dissensio, nec ulla usquam syncera amicitia, aut fraterna charitas, sed pessimo fermento uitiata omnia. Si cui placet hoc seculum, fruatur. Mihi uidetur

infelicissi-

infelicissimum. Qui negocio fauent Euangelico, faueant simpliciter ac prudenter: ne fidant clanculariis conspirationibus, ne maledicis libellis, in Pontificem aut principes, quibus illis magis conciliant fauorem, & Euangelio conflant inuidiam, sed posita omni peruicacia, positis studiis humanis, qui docti sunt, inter sese conferant de tollendo orbis dissidio, quæq; uidebuntur ad publicam Christiani populi salutem, & Christi gloriam facere, secretis literis indicent Põtifici ac Cæsari, & in hoc negocio uersentur syncere tanquam coram deo. Hac ratione citius consuluerimus Euangelicæ synceritati, quàm rixis nunquam finiendis. Dũ enim sine fine rixamur, an sit aliquod bonum opus hominis, fit, ut reuera nullũ habeamus opus bonum. Dum delitigamus, an sola fides absq; operibus conferat salutem, fit, ut nec fidei fructum, nec bonorum operum mercedem capiamus. Quædam autem eius generis sunt, ut si maxime uera essent, non expediat ingerere auribus populi, ueluti, liberũ arbitrium nihil esse, nisi nomẽ inane: Quemlibet Christianũ eße sacerdotem, & posse remittere peccata, & posse consecrare corpus domini, sola fide conferri iusticiam, opera nostra nihil ad rem facere. Hæc paradoxa iactata apud uulgus, quid aliud q̃ gignũt dissidiũ ac seditionem? Rursum ecclesiæ proceres ac principes profanos obsecrarim, ut suos affectus, suáque priuata

cõmoda posthabeãt saluti publicæ, & gloriæ Christi. Sic est uoluntas Iesu Christi, & sic agentibus nobis adfuturus est, fautor ac fortunator eorũ quæ gerimus. Cui spiritus Iesu donum impartijt abstrusioris eruditionis, impartiat candide, cum omni mansuetudine, sustinens ac tolerans eos, qui non statim assequi possunt qđ traditur, quẽadmodũ dominus Iesu diu tolerauit infirmitatem suorum donec proficerent Principes & episcopi sunt homines, labi & falli possunt. Hos quanto conducibilius est comiter ad ueri cognitionem adducere, quàm conuitijs exasperare? Qui in classe Lutherana sibi uindicant spiritualem cognitionẽ, cogitent & se esse homines obnoxios ijsdẽ malis, quibus obnoxij sunt pontifices & principes. Neq; corona, neq; mitra addit sapientiam Euangelicam, fateor, sed neq; uulgare pileum aut cingulũ addit. Qui se putãt habere donũ spiritus, ne spernãt publicãt autoritatem. Rursum principes quàmlibet potentes ac magni, ne auersentur ueritatem Christi, à quàmlibet humili propositam. Humiles erant & apostoli. Pharmacum corpori profuturum accipimus ab obscurissimo idiota, aut à muliercula, & animi medicinam respuimus ab humilioribus oblatam? Submoueãtur utrinq; priuatæ cupiditates, & cõmunibus uotis imploretur spiritus ille pacificus, ne mutuis dissidijs Christiana res iã nunc in arctũ contracta, penitus concidat, ne fe

rarum

rarum ac piſcium ritu mutuis morſibus nos inuicem lacerantes iucundum ſpectaculum præbeamus, & ſa/tanæ, & Chriſtiani nominis hoſtibus. In omnibus arti culis à priſcis ꝓditæ fidei cõſenſus eſt. Cur ob parado xa, neſcio quæ, quorum aliquot eiuſmodi ſunt ut ad plenum nõ poſſint intelligi, quædam eius generis, ut in utrãq; partẽ diſputari queant, nõnulla talia, ut nõ ita multũ momẽti adferant, ad mores emẽdandos, ſic tumultuetur orbis? Tota uita Chriſtianorũ undiq; dif ferta eſt bellis inſaniſſimis, tumultibus, latrocinijs, iur gijs, odijs, obtrectationibus, fraudibus, dolis, luxu, libi/dinibus, nihil uſquàm ſanũ eſt, & omiſſis omnibus di gladiamur, an principatus Romani pontificis ſit pro fectus ab autore Chriſto. Vtraq; pars alteri ſeſe attẽ/peret. Obſequium parabit amicitiam, paruicacia tu/multum gignet. Quis autem finis erit, ſi altera pars nihil habeat niſi tumultus, rixas & cõuicia, altera ni hil niſi cẽſuras, bullas, articulos & incẽdia? Quid ma gni eſt homunculum alioqui moriturum in ignẽ cõij cere? Docere ac perſuadere magnum eſt. Ne palino/diæ quidem ille magnopere mouent quenquàm. Quis enim nõ ſic interpretatur, maluit pudefieri, quã exu/ri? Quàm uero non plauſibile, quum epiſcopus qui de bebat docere philoſophiam Euangelicam, in his quæ ſunt huius mundi, pluſquàm ſatrapes eſt: in his quæ ſunt fidei, nihil habet niſi articulos, carceres, carnifi/

ces & incendium? Non pudeat episcopos seruire charitati Christianæ, quod facere non puduit apostolos, non pigeat eruditos episcopis suum honorẽ reddere. Hoc interim consilium dederim utriq; parti, ut neutri addictus, ita utriq; bene cupiens. Ego me compono ad eum diem qui me sistet ante Christi tribunal. Et idcirco ab istis contentiosis, in quibus uix fieri potest ut uersetur aliquis, nisi dũ feritur & referit, perdat aliquid ex illa tranquillitate Christiani spiritus, transfero me ad ea quæ motus animi componunt, quæq; conscientiam tranquillant. Ex paraphrasibus magnum hic fructum capere me sentio. Quo magis mihi dolet, quod in hac rixa, dum lego quæ calumniatur Huttenus, dumq; diluo, quod ille aspergit totos sex dies perdidi. Bene uale. Quisquis es candide Lector.

PVRGATIONIS AD EXpostulationem Hutteni, per D. Erasmum Roterod. FINIS.

Possidet me Sta[...]
Szeliwszki ex Schachac[...]
Xmio Domi 1 2 2

M ...
Jobiass wlodarczik d 21

Ego sum posesor Jobiass wlodarczik bonus cancionas istius meus tuus

Jn nomini sicabilitatibus equi est nomen nostre aczabin...